

Akif ƏLİ

Böyük ömrün anları

Böyük ömrün anları

Biz bir millət, iki dövlətik !
H. Əliyev

Mustafa Kamal Atatürkün və Heydər Əliyevin
şərəfli ömür yolundan bəhs edən
fəlsəfi-publisistik foto-illüstrativ esse

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

Bakı-2004

239568

84.2 Az
A16

Kitabın çapına göstərdiyi köməyə görə Əli Şamil oğlu Həsənova-
minnətdarlığımızı bildiririk.

A16 **Akif ƏLİ**. Böyük ömrün anları. Bakı, "Təhsil", 2004, 220 səh.

Yazıçı-publisist, filologiya elmləri namizədi Akif ƏLİ-nin yeni ideya üzərində qurulmuş layihə əsasında hazırladığı kitab orijinal forma və məzmunu malikdir. Türk dünyasının iki görkəmli dövlət xadimi – Mustafa Kamal Atatürkün və Heydər Əliyevin ömür yolundan bəhs edən bu fəlsəfi esse müəllif fikrinin müxtəlif bədii ifadə vasitələrindən istifadə olunmaqla oxuculara çatdırılması ilə maraqlı doğurur. Belə ki, Atatürkün və H.Əliyevin bənzərsiz həyat yolu, böyük idealları, dahiyyə fikir-düşüncələri, Vətən uğrunda mübarizələri, xalq naminə fədakarlıqları və dövlət quruculuğu sahəsindəki misilsiz xidmətləri həm müvafiq sitatlar, aforizm və müdrik deyimlər, həm də oxşar foto-illüstrasiyalar cərgəsi ilə paralel montaj olunmuşdur. Mətnin və şəkillərin obrazlı identifikasiyası nəticədə etibarlı iki böyük şəxsiyyət haqqında müəllifin bədii-fəlsəfi-publistik düşüncələrinin mahiyyətini açıqlayır. Orijinal bədii priyomlarla yaradılmış kitab müəllifin gərgin yaradıcılıq axtarışlarının bəhrəsi kimi həm də tədqiq etdiyi mövzuya tam bələdliyindən və qəhrəmanlara səmimi münasibətindən xəbər verir. Forma və məzmun etibarlı anoloji olmayan yeni kitabın oxucular arasında maraqlı doğuracağına inanırıq.

A 4702060204
053

84.2Az
© "Təhsil", 2004

Müəllifdən

Mustafa Kamal Atatürk Türk xalqını və Türkiyə dövlətçiliyini,
Heydər Əliyev Azərbaycan xalqını və Azərbaycan dövlətçiliyini xilas etmişlər.
Atatürk əbədi Türkiyə Cümhuriyyətini,
H.Əliyev əbədi müstəqil Azərbaycan Respublikasını qurub yaratmışlar.
Bu kitab əzəmətli Türk ruhunun yetirdiyi həmin əvəzsiz oğulların -
bir millətin iki müstəqil, azad, demokratik dövləti olan
Türkiyə Cümhuriyyəti ilə Azərbaycan Respublikasının xilaskarları,
öz xalqlarına Tanrı tərəfindən bəxş edilmiş böyük öndərlər -
Mustafa Kamal Paşa Atatürkün və Heydər Əliyevin
əbədi xatirəsinə həsr olunur.

Dahilərin ruhu şad olsun!

"Azərbaycan gülərsə, biz də gülərik,
Azərbaycan üzülərsə, biz də üzülərik."

(Atatürk)

"Atatürkün şəxsiyyəti, onun yaratdığı
Türkiyə Cümhuriyyəti mənim üçün nümunədir."

(H. Əliyev)

Türkiyə-Azərbaycan: bir millət, iki dövlət

Atatürk (Türkiyə)

Heydər Əliyev (Azərbaycan)

Vətənə Atatürk gərəkdir...

(Ön söz əvəzi)

İki dahi
İki lider.

Bir millətin iki böyük oğlu.

Mustafa Kamal Paşa Atatürk və Heydər Əliyev.

Ayrı-ayrı məmləkətlərdə,

fərqli zamanlarda yaşanan iki ömür.

Ancaq bu gün görürük nə qədər

oxşar olubdur bu ömürlər! Hətta

diqqətlə izlədikdə heyrat doğurur bu

oxşarlıq.

Dahilərin həyatı həm zahirən, həm

da mahiyyət-əlibarilə bəlkə də ona

görsə belə oxşardır ki, bu - Xalq üçün, Vətən üçün

yasanan böyük ömürdür. Və bütün böyük ömürlər

yer üzərinə göndərilmiş Tanrı payı kimi beləcə bir-

birinə bənzəyir. Axı, adı ömürlər deyil onlar...

Atatürklə Heydər Əliyev ömrü kimi.

Hər iki dahi şəxsiyyət öz Vətəninə, Xalqına

Qurtuluş gətiribdir. Atatürk böyük mücadilələr içində

keçən ömrü boyunca Türkiyəni müasir sivilizasiyalı

cəmiyyət səviyyəsinə qaldırmaq, millətli inkişaf

etdirmək üçün müqavimətlər qıraraq köklü islahatlar

aparıb...

Həyatını doğma Azərbaycanın mənafeyinə

həsr etmiş və bütün ömrünü xalqa bağışlamış

Heydər Əliyev də eynilə...

İki Türk nəhənginin həyat və

fəaliyyətindəki, ömür yollarındakı,

mübarizələrindəki oxşarlıqlar,

baxışlarındakı, fikirlərindəki, hətta

davranışlarındakı, hərəkətlərindəki,

yerləşməndəki, duruşlarındakı

bənzərliklər həmişə mənim

diqqətimi cəlb edib. Təsədüfi deyil ki, siyasi

orientasiyalara sürətlə dəyişdiyi mürəkkəb 1991-93 cü

illərdəki mübarizələr zamanı da biz sabit mövqei

"Vətən səsi" qəzetinin mənsətinə mütəmadi bu sözləri

çıxarırdıq: "Vətənə Atatürk gərəkdir."

Və qəzetin səhifələrində bəyan edərdik:

...Yaralı Vətənimizi, düşmən hücumlarına məruz qalmış,

torpaqları zəbt edilmiş, insanları didərgin düşmüş yaralı

Azərbaycanımızı xilas etmək üçün indi bizə də Atatürk

qüdrətli bir sarkərdə gərəkdir! Bu gün belə bir şəxsiyyət

yalnız və yalnız xalqın böyük oğlu Heydər Əliyevdir...

Bəli, ictimai-şüurda özünə yer alan bu çağırışlar

haqdan gəldiyi üçün də haqq-adalet zəfər çaldı! Xalqın

tələbi ilə Azərbaycanın Atatürkü - Heydər Əliyev

yenidən hakimiyyət sükani arxasına qayıdaraq

həqiqətən də Vətənimizi uçurumdan xilas etdi...

...İndi o illərdən çox keçib. Və mübarizələrlə

dolu o dövrün şərəfli xatirələri fonunda, böyük

şəxsiyyətə rəğbətəndən doğan yeni ideya işığında bu

həqiqətlərin bədii analoquunu hazırlamağı özümün həm

vətəndaşlıq borcum, həm də dahi öndərin ruhu

qarşısında mənavi borcum bildim.

...Uzun və gərgin yaradıcılıq axtarışlarından

sonra həmin kitab artıq hazırdır. İki dahinin oxşar

ömür yollarına qalın birlikdə baxaq. Daim

mübarizələr qoynunda keçmiş iki böyük ömrün

anlarını birlikdə izləyək. Həyat və fəaliyyətləri, fikir-

düşüncələri, baxışları, dünyagörüşləri ilə bir daha

yaxından tanış olaq... İki dahinin könül ocağının

istisinə qızınaq və...

Və daha əlavə şərhlə, izahlarla olaya

müdaxilə etmədən sözü yalnız dahilərin özünə

verək. Həm onların həyatından alınmış

görüntülərə baxaq, fotomaterialları tuluşduaraq,

həm də müdrik kəlamlarını öz dillərindən eşidək,

ömür yollarındakı olayları izləyək. Öz Vətənlərini

Atalığı etmiş hər iki böyük Türkün qüdrətinə

heyranlığımızı bildirik...

(Müəllif)

15 oktyabr 2004

Mustafa Kamal ATATÜRK (1881 - 1938)

"Yurdda sülh, cahanda sülh üçün çalışırıq."

Heydar ƏLİYEV (1923 - 2003)

"Türkiyə cümhuriyyətinin yaradıcısı Atatürk elə bir şəxsiyyətdir ki, onun haqqında nə qədər danışsan, yenə də azdır. Atatürkün həyatını, fəaliyyətini daim öyrənmək lazımdır."

Ömür yolları

"Məni də bir ana doğmadımı?
Türk anaları hələ neçə-neçə
Mustafa Kamallar dünyaya gətirəcək."

"Mən çox sınaqlardan keçmiş
bir adamam və həyatımı da özümə yox,
xalqıma həsr etmişəm."

Mustafa Kamal Atatürk 1881-ci ildə Salonikidə Qocaqasım Mahəlləsi, İslahxana küçəsindəki üçmərtəbəli çəbray evdə doğulub.

Atası - Əli Rza Əfəndi,
Anası - Zibeydə xanımdır.

Heydər Əliyev 1923-cü il mayın 10-da Azərbaycanın Naxçıvan şəhərində anadan olmuşdur.

Atası - Əlirza kişi,
Anası - İzzət xanımdır.

ATATÜRK

Mustafa məktəb yaşına çatdıqda Hafiz Məhəmməd Əfəndinin məhəllə məktəbində təhsilə başladı, sonra atasının istəyi ilə Şəmsi Əfəndi Məktəbinə keçdi. Bu zaman atasını itirdi (1888).

HEYDƏR ƏLİYEV

Gənc Heydər 1939-cu ildə Naxçıvan Pedaqoji Texnikumunu bitirdikdən sonra Azərbaycan Sənaye İnstitutunun memarlıq fakültəsinə daxil olur. Lakin II Dünya Müharibəsinin başlanması ona təhsilini başa çatdırmağa imkan vermir.

Bir müddət Rapla Təsərrüfatında dayısının yanında qaldıqdan sonra Salonikiyə qayıdıb məktəbi bitirdi. Saloniki Mülkiyyə Rusdiyyəsinə qəbul olundu.

1941-ci ildən Naxçıvan MSSR Xalq Daxili İşlər Komissarlığında və Naxçıvan MSSR Xalq Komissarları Sovetində şöbə müdiri vəzifəsində çalışan Heydar Əliyev 1944-cü ildə dövlət təhlükəsizliyi orqanlarında işə göndərilir

Qısa bir müddətdən sonra, 1893-cü ildə Əsgəri Rusdiyyəyə girdi. Burada Riyaziyyat müəllimi Mustafa Bey onun adına "Kamal" da əlavə etdi

Əmək fəaliyyəti ilə yanaşı o, Leningradda (indiki S.-Peterburq) xüsusi ali təhsil alır, sonra Azərbaycan Dövlət Universitetinin tarix fakültəsini bitirir (1957)

1896-1899-cü illərdə
Manastır Əsgəri İdadisini
bitirib, İstanbuldakı Hərbi
Məktəbdə təhsilə başladı.

Təhlükəsizlik orqanları sistemində çalışan
Heydar Əliyev 1964-cü ildə Azərbaycan
SSR Nazirlər Soveti yanında Dövlət
Təhlükəsizliyi Komitəsi sədrinin müavini,
1967-ci ildə isə DTK-nın sədri
vəzifələrinə təyin olunur, general-mayor
rütbesinə qədər yüksəlir

239566

1902-ci ildə Hərbi Məktəbi leytenant rütbesi ilə
bitirib, təhsilini Hərbi Akademiyada davam
etdirdi. 11 Yanvar 1905-ci ildə Akademiyanı
kapitan rütbesiylə bitirdi.

Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi
Komitəsinin 1969-cu il iyul plenumunda Heydar
Əliyev Azərbaycan KP MK birinci katibi
seçilərək respublikanın rəhbəri olur.

"Azərbaycan Respublikasının dinamik inkişafı üçün kompleks proqramların işlənilib hazırlanmasında yorulmaz fəaliyyət, misilsiz təşəbbüskarlıq və nəhəng enerji bütün 70-ci illərin bariz əlamətinə çevrildi... 1970-1985-ci illər Azərbaycanın quruculuq sənətinə parlaq səhifələr kimi daxil oldu. Baş verən dəyişikliklərin miqyasına, iqtisadi və sosial sahələrdə aparılan dərin struktur islahatlarının xarakterinə, xalqın maddi rifah halının keyfiyyətcə yeni mərhələyə keçirilməsinə görə o dövr Azərbaycanın yeni tarixində mühüm yer tutur"

1905-1907-ci illərdə Şamda 5-ci Orduda xidmət etdi. 19 Aprel 1909-cu ildə İstanbula giren Hərəkət Ordusunda Kurmay başqanı vəzifəsi aldı. 1911-ci ildə İstanbulda Genel Kurmay Başqanlıığı vəzifəsində işləməyə başladı.

1982-ci ilin dekabrında Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi Siyası Bürosunun üzvü seçilən Heydər Əliyev SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini vəzifəsinə təyin edilir. keçmiş SSRİ-nin rəhbərlərindən biri kimi fəaliyyətə başlayır.

1911-ci ildə İtalyanların Trablusqərbe hücumu ilə başlanan müharibədə Tobruk və Derna bölgəsində hərbi tapşırıq alan Mustafa Kamal İtalyanlar üzərində qələbə qazandı.

1912-ci ilin oktyabrında Balkan müharibəsi başlandıqda Mustafa Kamal Gəlibolu və Bolayırdakı qoşunlarla müharibəyə qoşuldu. Dimetoka və Ədimanin geri alınmasında böyük xidmətləri oldu.

Heydər Əliyev iyirmi il ərzində SSRİ Ali Sovetinin deputatı, beş il isə SSRİ Ali Soveti sədrinin müavini olur.

1913-cü ildə Sofiya hərbi attaşesi təyin olundu. Bu vəzifədə iken 1914-cü ildə polkovnik - leytenant rütbəsinə yüksəldi. Hərbi attaşə vəzifəsi 1915-ci ilin yanvarında sona çatdı. Bu vaxt I Dünya müharibəsi başlamış, Osmanlı İmperatorluğu müharibəyə girmək məcburiyyətində qalmışdı.

1987-ci ilin oktyabrında Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi Siyasi Bürosunun və şəxsən Baş katib Mixail Qorbaçovun yenidən siyasi xəttə etiraz əlaməti olaraq, Heydər Əliyev tutduğu vəzifələrdən istefa verir.

1914-cü ildə başlanan I Dünya Müharibəsində Mustafa Kamal Çanaqqalada bir qəhrəmanlıq dastanı yazıb İttifaq (ANTANTA) dövlətlərinə "Çanaqqala keçilməz!" dedirdi, 1915-ci il martın 18-də Çanaqqala Boğazını keçməyə çalışan İngilis və Fransız donanması ağır itkilər verincə Gəlibolu yanınadısına əsgər yeritməyi qərara aldılar. Anburnuna çıxan düşmən qüvvələrini Mustafa Kamalın əmrində olan 19-cu Tümen Conkbayırında durdurdu. Mustafa Kamal bu uğuruna görə polkovnik rütbəsinə yüksəldi.

Heydər Əliyev 1990-cı ilin 20 yanvarında Sovet qoşunlarının Bakıda törətdiyi qanlı faciə ilə əlaqədar ertəsi gün Azərbaycanın Moskvadakı nümayəndəliyində bəyanatla çıxış edir. Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş cinayətin təşkilatçıları və icraçılarının cəzalandırılmasını tələb edir. Dağlıq Qarabağda yaranmış kəskin münacişəli vəziyyətlə bağlı SSRİ rəhbərliyinin ikiüzlü siyasətinə etiraz əlaməti olaraq, 1991-ci ilin iyulunda Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının sıralarını tərk edir.

İngilislər Anburnunda təkrar hücumu keçdilər. Anafartalar Qrupunun Komandiri olan Mustafa Kamal 9-10 Avqust tarixində Anafartalar Zəfərini qazandı. Bu zəfəri 17 Avqustda Kireçtəpə, 21 Avqustda 2-ci Anafartalar qələbələri ilə davam etdirdi. Çanaqqala döyüşlərində 253 000 şəhid verən Türk xalqı düşmən qarşısında qürurunu qorumağı bacardı. Mustafa Kamalın əsgərlərinə "Mən sizə hücum əmr etmiyəm, ölməyi əmr ediyəm!" - əmrini cəbhənin tələyini dəyişdirdi.

1990-cı ilin iyulunda Azərbaycana qayıdan Heydər Əliyev ilk avval Bakıda, sonra isə Naxçıvanda yaşayır, həmin ildə də Azərbaycan Ali

Sovetinə deputat seçilir. 1991-ci il oktyabrın 18-də Azərbaycan xalqı "Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında" Konstitusiyaya Aktının qəbul olunması ilə öz tarixinin ən yeni çağına qədəm qoydu. 1991-1993-cü illərdə Heydər Əliyev Naxçıvan MR Ali Məclisinin sədri, Azərbaycan Respublikası Ali Soveti sədrinin müavini olur.

Mustafa Kamal Çanaqqalı savaflarından sonra 1916-cı ildə general-leytenant rütbasına yüksəldi. Rus qoşunlarıyla vuruşaraq Muş və Bitlisin geri alınmasını təmin etdi.

Şam və Hələbdəki qısa müddətli vəzifələrindən sonra 1917-ci ildə İstanbula gəldi.

1991-1993-cü illərdə Azərbaycanın sərəstəsiz rəhbərliyinin ayrı-ayrı qrupların və şəxslərin mənafelərinə xidmət edən siyasəti müstəqil Azərbaycan dövlətinə ağır zərbələr vurur. Azərbaycan Respublikası Rusiya kəşfiyyatçıların və hərbi diplomatların əlində oyuncuğa çevrilir. Azərbaycanın Ermənistanı blokada salmaqda günahlandıraraq ABS konqresi 1992-ci ilin oktyabrında "Azadlığı müdafiə aktı"na 907 sayılı əlavə ilə Azərbaycana dövlət səviyyəsində yardım göstərilməsinə ciddi məhdudiyyətlər qoyur. Bu hadisələr iqtidarı tam nüfuzdan salır. Xalq bütün ümidini iqtidarın hər vəchlə hakimiyyətdən uzaqlaşdırmağa çalışdığı dünyaca nüfuzlu siyasətçi Heydər Əliyevə bağlayır

Vəliəhd Vəhidəddin Əfəndiyə Almaniyaya gedərək cəbhədə yoxlamalar apardı. Bu səyahətdən sonra xəstələndi. Vyana və Karlsbadda müalicə olundu.

Fəaliyyətinin ilk dövründə xalqın azadlıq mübarizəsində iştirak edən AXC Heydər Əliyev tərəfindən dəstəklənirdi. Lakin 1992-ci ilin mayında onun nüfuzundan istifadə edərək hakimiyyəti ələ keçirən AXC sonradan bu böyük şəxsiyyətin xalq arasındakı nüfuzundan qorxub ona qarşı mübarizəyə başladı.

1918-ci ildə Hələbə 7-ci Ordunun Komandiri kimi qayıtdı. Bu cəhətdə İngilis qüvvələrinə qarşı uğurlu müdafiə savaqları apardı. Mudros Razılaşmasının imzalanmasından bir gün sonra, 31 oktyabr 1918-ci ildə İdarım Orduları Qrupunun

Komandirliyinə təyin olundu. Bu ordunun ləğvindən sonra İstanbulda gəlib Hərbiyyə Nazirətində (Nazirliyində) işə başladı.

Heydər Əliyev 1992-ci ildə Yeni Azərbaycan Partiyasının Naxçıvan şəhərində keçirilmiş təsis qurultayında partiyanın sədri seçilir.

Mudros Razılaşmasından sonra ANTANTA Dövlətlərinin Osmanlı ordularını işğala başlamaları üzərinə Mustafa Kamal 9-cu Ordu Müfəttişi olaraq 19 may 1919-cu ildə Samsuna getdi. İyunda Amasyada yayınladığı bəyanatla "**Millətin istiqlalını - millətin özünün əzm və qərarı xilas edəcək**" deyə Sivas Konqresini çağırdı.

1992-ci ilin iyunundan Naxçıvan MR-ə elektrik enerjisi verilməsi təyinatlıdır, iyun ayından buraya qitələrin hərəkəti kəsildi, Naxçıvan MR blokada vəziyyətinə düşdü. Heydər Əliyev çox ağır bir şəraitdə Naxçıvan MR-i məharətlə idarə edirdi. 1992-ci ilin mart ayında Süleyman Dəmirəl ilə görüşüb danışıqlar apardı. Türkiyə Naxçıvana ərzaq, toxum, lazımı avadanlıq göndərdi. Naxçıvan MR Türkiyə elektrik şəbəkəsinə qoşuldu. 1992-ci il mayın 28-də Naxçıvan ilə Türkiyə arasında "Ümid" körpüsü açıldı.

1919-cu il 23 iyul - 7 avqust tarixləri arasında Əzəranın, 4 - 11 sentyabr tarixləri arasında isə Sivas Konqresini toplayıb vətənin qurtuluşu üçün gediləcək yolun müəyyənləşdirilməsini təmin etdi. Dekabrın 27-də Mustafa Kamal Ankarada səvinslə qarşılandı.

Heydar Əliyevin rəhbərliyi altında Muxtar Respublikada dövlət quruculuğu, hakimiyyət və idarəetmənin təkmilləşdirilməsi sahəsində mühüm işlər görüldü. Mövcud siyasi böhran aradan qaldırıldı. İqtisadi islahatlar keçirildi, sahibkarlığın inkişafı üçün müəyyən şərait yaradıldı. Hərbi quruculuq məsələlərinə xüsusi diqqət yetirildi. Keçmiş Sovet ordusunun bu ərazidəki bütün texnikası aynılı Milli Ordu hissələrinə verildi.

1920-ci il aprelin 23-də Türkiyə Böyük Millət Məclisinin açılışı ilə Türkiyə Cümhuriyyətinin qurulması yolunda vacib bir addım atılmış oldu. Məclis və Hökumət Başqanlığına Mustafa Kamal seçildi. Türkiyə Böyük Millət Məclisi Qurtuluş Savaşıını uğurlu başa çatması üçün lazımı qanunları qəbul edib icrasına başladı.

Heydar Əliyevin müstəqil, tarazlı və cəsarətli siyasət yerləməsi bütün Azərbaycan xalqının diqqətini cəlb edir, ona ümidləri artırır. Muxalifət-iqtidar qarşıdurması siyasiləşmiş orduya, cəbhədəki vəziyyətə xüsusən mənfi təsir edirdi. Gəncədə 1993-cü il iyun qiyamı isə vəziyyəti daha da ağırlaşdırdı.

Türk Qurtuluş Savaşı 15 may 1919-cu ildə Yunanlıların İzmiri işğal etdikləri zaman düşmənlə ilk güllənin atılması ilə başladı. 10 Avqust 1920-ci ildə Sevri Andlaşmasını imzalayaraq öz aralarında Osmanlı İmperatorluğunu bölüşdürən I Dünya Müharibəsinin qalib dövlətlərinə qarşı əvvəlcə Küva-yi Milliye (Milli qüvvələr) adlanan müstəqil qüvvələri ilə mübarizə aparılırdı. Türkiyə Böyük Millət Məclisi nizami ordu qurduqdan sonra isə Küva-yi Milliye həmin ordunun əsasını təmin edərək müharibəni zəfərlə sona çatdırdı.

Ölkənin qabaqcıl adamları, ziyalılar, sadə əməkçilər böyük fəlakətin yaxınlaşdığını hiss edirdilər. Respublikanın müstəqilliyini əlindən almaq istəyən nüfuzlu imperiyapərəst qüvvələr, onların yerli əhəlliləri iqtidarın fərasətsizliyindən məharətlə istifadə edir, ölkəni parçalamağa, vətəndaş müharibəsi törətməyə çalışırdılar. Bununla yanaşı, xalqın sağlam qüvvələrinə arxalanan Qurtuluş hərəkatı meydana gəlir və sürətlə genişlənirdi. Bu hərəkat zamanın böyük siyasətçisi Heydər Əliyevin ətrafında toplaşdı. Xalqın nümayəndələri, qabaqcıl ziyalılar dəfələrlə Naxçıvana gedib, H.Əliyevin yenidən böyük siyasətə qayıtmasını xahiş edirdilər. Yeni Azərbaycan uğrunda siyasət hərəkatı genişlənirdi.

Mustafa Kamalın idarəçiliyi ilə Türk Qurtuluş Savaşının əhəmiyyətli mərhələləri bir-birini əvəz edirdi: Sarıqamışın (20 sentyabr 1920), Qarsın (30 oktyabr 1920) və Gümrünün (7 noyabr 1920) azad edilməsi, Çuxurova, Qazı Antep, Qəhrəman Maraş, Şanlı Urfa'nın müdafiə edilmələri (1919- 1921) I İnönü Zəfəri (6-10 yanvar 1921) II İnönü Zəfəri (23 mart-1 aprel 1921)

1993-cü ilin may-iyununda hökumət böhranının son dərəcə kəskinləşməsi ilə ölkədə vətəndaş müharibəsinin baş verməsi və müstəqilliyin itirilməsi təhlükəsi yarandıqda Azərbaycan xalqı Heydər Əliyevin hakimiyyətə gətirilməsi tələbi ilə ayağa qalxdı. Azərbaycanın görkəmli oğlu, böyük vətənpərvər Heydər Əliyev xalqın bu ağır günündə, şübhəsiz, kənardan baxa bilməzdi. O, xalqın təkidli tələbi ilə respublikanın hakim dairələrinin dəvətini qəbul edib, iyunun 9-da Bakıya gəldi. Bütün Azərbaycan xalqı bu gəlişi böyük ümid və sevincilə qarşıladı.

Mustafa Kamalın idarəçiliyi ilə Türk Qurtuluş Savaşının növbəti mərhələləri: Sakarya Zəfəri (23 avqust-13 sentyabr 1921), Böyük Hücüm, Başkomutan Meydan Müharibəsi, Böyük Zəfər (26 avqust - 9 sentyabr 1922).

1993-cü il iyunun 15-də Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri seçildi. O gün tariximizə Milli Qurtuluş günü kimi daxil oldu. Xalqın tələbi ilə Milli Məclis 1997-ci ilin

iyununda həmin günü bayram elan etdi. 1993-cü il iyulun 24-də İsa Milli Məclisin qərarı ilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərinin icrası Heydər Əliyevə həvalə olundu.

Sakarya Zəfərindən sonra 19 sentyabr 1921-ci il tarixində Türkiyə Böyük Millət Məclisi Mustafa Kamala Marşal rütbası və Qazi ünvanı verdi. Qurtuluş Savaşı 1923-cü il iyulun 24-də imzalanan Lozann Andlaşması ilə sona yetdi. Bununla da öncəki Sevr Andlaşmasıyla parça-parça edilən, türklərə 5-6 oba böyüklüyündə vətən saxlanan Türkiyə torpaqlarında milli birliyə dayaqlanan yeni bir Türk dövlətinin qurulması üçün daha maneə qalmadı.

Görkəmli dövlət xadimi, nadir şəxsiyyət, fenomenal istedad sahibi olan Heydər Əliyev müasir Azərbaycan dövlətçiliyinin bərpa və inkişaf etdirilməsinə, ictimai-siyasi sabitliyin, ərazi bütövlüyünün təmin olunması kimi mürəkkəb vəzifələrin həlli üçün ölkə həyatında vacib olan işlərə - dövlət intizamının, qanunçuluğun, hüquq-mühafizə orqanlarının, ordunun möhkəmləndirilməsinə başladı.

23 aprel 1920-ci ildə Ankarada Türkiyə Böyük Millət Məcəlisinin açılışı ilə Türkiyə Cümhuriyyətinin qurulması müjdələndi. Məcəlisin Türk Qurtuluş Savaşını uğurla idarə etməsi yeni Türk dövlətinin qurulmasını sürətləndirdi. 1 noyabr 1922-ci ildə sülhə və sultanat bir-birdən ayrıldı. Səltənət ləğv olundu, Osmanlı İmperatorluğu ilə idarəçilik əlaqələri kəsildi.

1993-cü il oktyabrın 3-də ümumxalq səsverməsi nəticəsində Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçildi. Bu seçkilər bütün Azərbaycan xalqının Heydər Əliyevə böyük ümidlər bəslədiyini, inandığını bir daha nümayiş etdirdi. Prezident Heydər Əliyev andiçmə mərasimindəki nitqində elan etdi: "Dövlət müstəqilliyini möhkəmləndirmək, müstəqil dövlət quruluşu yaratmaq, dövlət atributlarını yaratmaq və inkişaf etdirmək, Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünü, tam suverenliyini təmin etmək, ölkəmizi müharibə şəraitindən çıxarmaq, respublikanın vətəndaşlarının rifahını yaxşılaşdırmaq onların yaşaması üçün lazımı şərait yaratmaq - bu vəzifələrimin prezident fəaliyyətimdə əsas istiqamətlər olacaqdır və mən bunların həyata keçirilməsinə çalışacağam".

13 oktyabr 1923-cü ildə Türkiyədə respublika idarəçilik üsulu qəbul edildi. Mustafa Kamal yekdilliklə ilk Prezident seçildi. 1923-cü il oktyabrın 30-da Cümhuriyyətin ilk hökuməti quruldu. Türkiyə Cümhuriyyəti - "**Hakimiyyət qeydsiz, şərtsiz millətidir**" və "**Yurdda sülh, cahanda sülh**" təməlləri üzərində yüksəlməyə başladı.

Heydər Əliyev Prezident kimi Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyini qorumaq, demokratiyanı inkişaf etdirmək, ölkənin bazar iqtisadiyyatı yolu ilə tərəqqisinə şərait yaratmaq, erməni təcavüzkarlarına qarşı xalqın ədalətli müharibəsini sülh vasitələri ilə başa çatdırmaq, respublikanın ərazi bütövlüyünü bərpa etmək üçün yorulmadan çalışdı.

1920 və 1923-cü illərdə Atatürk TBMM Başqanlığına seçildi. Bu başqanlıq vəzifəsi o zaman Dövlətin və Hökumətin rəhbəri səviyyəsində idi. 29 oktyabr 1923-cü ildə Cümhuriyyət elan edildikdən sonra isə Atatürk Türkiyənin ilk prezidenti oldu. Konstitusiyaya uyğun olaraq prezident seçkiləri dörd ildən bir təzəbərdi. 1927, 1931, 1935-ci illərdə TBMM Atatürkü yenidən Prezident seçdi.

1998-ci il oktyabrın 11-də xalqın yüksək fəallığı şəraitində keçirilən seçkilərdə səsərin mütləq əksəriyyətini toplayan Heydər Əliyev yenidən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçildi.

Soyadı Qanununa əsasən 24 noyabr 1934-cü ildə TBMM tərəfindən Mustafa Kamala "Atatürk" soyadı verildi.

13 aprel 1999-cü ildə Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev Türkiyənin ən nüfuzlu mükafatı - "Atatürk Sülh Mükafatına" layiq görüldü.

Atatürk 15-20 oktyabr 1927-ci il tarixlərində Qurtuluş Savaşı və Cümhuriyyətin quruluşunu anladan böyük nitqini, 29 oktyabr 1933-cü il tarixində isə «10-cu il Nitqi»ni söyləmişdir.

Heydar Əliyev bütün ömrü boyu səmərəli fəaliyyətinə görə bir çox yüksək mükafatlara layiq görülmüş, dörd dəfə Lenin ordeni, Qırmızı Üldüz ordeni və çoxlu medallarla təltif edilmiş, iki dəfə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adını almış, bir çox xarici dövlətlərin orden və medalları ilə təltif olunmuşdur.

Atatürk 1937-ci ildə şəxsi təsərrüfatlarını xəzinəyə, bir qisim daşınmaz əmlakını Ankara və Bursa Bələdiyyələrinə bağışladı. Mirasından bacısına, mənəvi övladlarına, Türk Dil və Tarix Qurumlarına pay ayırdı.

O, təbiəti çox sevərdi. Sakarya adlı atına xüsusi dəyər verərdi. Tez-tez Atatürk Meşə Təsərrüfatına gedər, çalışmalara şəxsən qoşulardı. Zeybək oyunlarına, güləşə, Rumeli türklərinə böyük marağı var idi.

Heydər Əliyevin gərgin fəaliyyəti həmişə xalq və dövlət tərəfindən layiqincə qiymətləndirilmişdir. O, bu sevginin təzahürü kimi bir çox mötəbər adlara, titullara, orden-medallara, hədiyyələrə, beynəlxalq mükafatlara layiq görülmüş, muxtəlif ölkələrin universitetlərinin fəxri doktoru seçilmişdir.

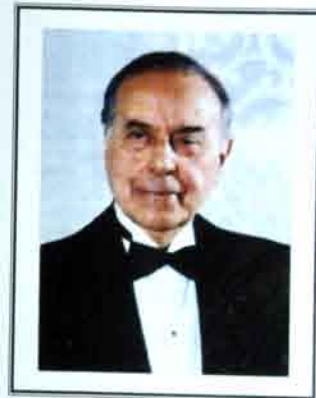
Atatürk kitab oxumağı, musiqiyə qulaq asmağı, rəqs etməyi, ata minməyi və üznməyi çox xoşlayırdı. Zəngin bir şəxsi kitabxana yaratmışdı. Fransızca və Almanca bilirdi. Tamiz və düzgün geyinməyə diqqət yetirərdi. Atatürk şəxsi həyatda sadə ömür yaşadı. Şam yeməklərinə dövlət və elm adamlarını, sənətçiləri dəvət edər, ölkənin problemlərini müzakirə edərdi.

2003-cü il oktyabrın 15-də keçirilən prezident seçkilərində namizədliyinə irəliləməsinə razılıq verən Heydər Əliyev səhhətində yaranmış problemlərlə əlaqədar seçkilərdə iştirak etməkdən imtina etdi.

Atatürk tez-tez yurd gəzintilərinə çıxar, dövlət işlərini yerində yoxlayardı. Müvafiq şəxslərə axsayan cəhətlərlə bağlı göstərişlər verərdi. Prezident kimi o, Türkiyəni ziyarət edən xarici ölkələrin dövlət başçıları, Baş nazirlərini, nazirlərini və yüksək rütbəli hərbiçilərini qəbul edərdi.

Azərbaycanın ümummilli lideri, Prezident Heydər Əliyev şərəfli bir ömür yolu keçərək bütün şüurlu heyatını canından artıq sevdiyi Vətəninə və Xalqına həsr etdi.

Mustafa Kamal Əli Rza oğlu Atatürk
1938-ci il noyabrın 10-da saat 9.05-də ağır xəstəlikdən
sonra İstanbulun Dolmabahçe Sarayında gözlerini həyata
yumdu.

Heydər Əliyev oğlu Əliyev
2003-cü il dekabrın 12-də saat 19.00-da
ABŞ-ın Kiyivlənd şəhərinin tibbi kəlinikasında
uzun sürən ağır xəstəlikdən sonra vəfat etdi.

Atatürkün cənəzəsi 1938-ci il noyabrın 21-i günü
təntənə ilə Ankara Etnoqrafiya Muzeyinə gətirilərək,
burada müvəqqəti istirahətgahı olaraq hazırlanmış
mərmer qəbrə qoyuldu.

H. Əliyevin cənəzəsi 2003-cü il dekabrın 14-də
Azərbaycana gətirildi. H.Əliyevin ümumxalq vıdalafına
mərəsimi dekabrın 15-də Bakı şəhərində "Respublika"
sarıymla keçirildi.

Anıtqəbir hazır olduqdan sonra
1953-cü il noyabrın 10-da Atatürkün nəşi görkəmli bir
töranilə bu əbədi istirahətgahına gömülərək Vətən
torpaqlarına tapşırıldı.

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin
dəfn mərasimi 2003-cü il dekabrın 15-də saat 16.00-da
Fəxri Xiyabanda oldu. Milyonlarla insanın acı kədəri və göz
yaşları içərisində, ürək yanğısı ilə son mənzilə yola saldığı
bu böyük insan əbədiyyətə qovuşdu.

Dünya bir pəncərədir...

Vətənə Atatürk gərəkdir...

"Azadlıq Türkün hayatıdır."
(M.K. Atatürk)

"Milli azadlığa nail olmaq üçün milli oyanış, milli dirçəliş,
milli ruhun canlanması lazımdır."
(H. Əliyev)

"Azadlıq olmayan bir ölkədə ölüm və uçurum vardır.
Hər irəliləyişin və qurtuluşun anası azadlıqdır."

"Azadlıq və istiqlalyyəət hər bir xalqın milli sərvətidir"

"Ordunun vəzifəsi vətəni işğal etmək istəyən düşməne qarşı ayağa qalxməqdır. Belə ayağa qalxma yerində saymaq üçün deyil, düşmənin üstünə atılmaq məqsədilə edilərsə, əlbəttə, qalxməğına dəyər."

"Dövlət iki şeydən sarsıla bilər: günahkar cəzasız qalanda və günahsız cəza verildə."

"Mən 1919-cu ilin may ayında Samsuna gəldiyim gün əlimdə heç bir maddi qüvvə yox idi. Yalnız böyük Türk millətinin əsil-nəcəbatından doğan və mənim vicdanımı ilhamlandıran yüksək və mənəvi bir qüvvə vardı. Əslində mən bu milli qüvvəyə, bu Türk millətinə güvənərək işə başladım."

"Vətənpərvərlik insanın daxilindəki duyğulardır. Əgər bunlar yoxdursa, o insan mənəviyyətsizdir."

"Ordu, Türk Ordusu!
Bax, bütün millətin köksünü etimad və qürur hissləri ilə
dolduran şanlı ad budur!
Ordumuz, Türk birliyinin, Türk qüdrət və qabiliyyətinin,
Türk vətənsəverliyinin poladlaşmış bir ifadəsidir.
Ordumuz, Türk torpaqlarının qorunması və Türkiyə
idealının həyata keçirilməsi üçün göstərdiyimiz sistemli
səylerin məğlubolunmaz təminatıdır."

"Bir adam ki, ölkə və millətin xoşbəxtliyindən çox öz
haqqında düşünür, o adam ikinci dərəcəlidir. Öz şəxsi
mənafeyini əsas tutan və mənsub olduğu millət və
məmləkəti ancaq öz şəxsiyyəti ilə ölçən adamlar
millətlərinin xoşbəxtliyinə xidmət etməkdən
uzaqdırlar."

"Xalq milli əhval-ruhiyyə ilə milli mənlilik zirvəsinə
qalxırsa, onun başında duran adamlar işə öz şəxsi
mənafeələrinə görə xalqın başından basırlarsa,
bax, bu, xalqın ən böyük faciəsidir."

"Bu gün Türk milləti müvəffəqiyyət qazandığı hər həyatı şeyin qəhrəmanı kimi öz ordusunu, ordusuna komandirlik edən öz övladlarından ibarət zabitlər toplusunu, ali komanda heyətini görür. Millət və qəhrəman övladlarından meydana gələn ordu o dərəcədə vahdat təşkil edir ki, dünyada və tarixdə bunun örnəyi çox nadirdir. Bu milli keyfiyyət ilə biz daim öyünə bllirik."

"Azərbaycan bir dövlət kimi möhkəmlənib, Azərbaycanın silahlı qüvvələri, ordusu yaranıb, güclənib, inkişaf edibdir və o, bu gün müstəqil Azərbaycanın milli mənafeələrini, torpaqlarını, onun hüdudlarını qorumağa qadir ordudur."

"Ölkəmizin əllidə biri deyil, hər tərəfi məhv olsa, hər tərəfi odlar içində yansa da, biz bu torpaqların üstündə hər bir təpəyə çıxacağıq və orada müdafiə ilə məşğul olacağıq."

"Bizim hamımızın bir Vətəni var - bu, Azərbaycandır. Hamımız bir torpaqda yaşayırıq - bu, Azərbaycan torpağıdır. Azərbaycan torpağının hər guşəsi hər birimiz üçün müqəddəs yerdir."

"Mən milli məqsədin təmini üçün, yeganə çarənin, müharibə və müharibədə müvəffəqiyyətin olduğunu deyirəm. Bütün qüdrətimizi, bütün qaynaqlarımızı, bütün varlığımızı orduya verəcəyik. Gücümüzü dünyaya tanıdıracağıq və

yalnız ondan sonra, milləti insan kimi yaşatmaq mümkün olacaqdır, deyirəm."

"Vətəni müdafiə etməyə çalışan hər bir vətəndaş, hər bir gənc bizim üçün əziz, qiymətli və dəyərlidir."

"Milli müdafiəmizi düşmənlərin bayraqları babalarımızın ocaqlarından çökənə qədər davam etdirəcəyik. İstanbul məbədləri ətrafında düşmən əsgərləri gəzdikcə, vətən torpaqları üstündən yabançı adamların ayaqları çəkilmədikcə, biz mübarizəmizə davam etməyə məcburuq. Öz hökumətimizin idarəsi altında bədbəxt və fəqir yaşamaq, yabançı əsarəti bahasına qovuşacağımız rahatlıq və xoşbəxtlikdən iki dəfə üstündür."

"Respublikanın Ali Sovetində etdiyim çıxışlarımda bir neçə dəfə təklif etdim ki, gəlin bir daha ictimai-siyasi durumu təhlil edək. Mənə isə cavab verirdilər ki, Dağlıq Qarabağ heç vaxt indiki qədər bizim olmayıbdir. Həqiqət isə ondan ibarət idi ki, vaxtilə Sovet

İttifaqının rəhbərlərindən biri olduğuma görə, öz siyasi təcrübəmə əsaslanaraq yaxşı anlayırdım ki, mənim xalqımı uçuruma, fəlakətə aparırlar."

"Müdafiə xətti yoxdur, səthi müdafiə vardır. O səth bütün vətəndir. Vətənin hər qarış torpağı vətəndaşın qanı ilə ıslanmasa, terk oluna bilməz."

"Azərbaycan xalqı 20-ci ildən indiyədək bu cür ağır, çətin və çıxılmaz vəziyyətdə olmayıb... SSRI tərkibində olan heç bir müttəfiq respublikanın başına belə belə gəlməyib. Heç bir müttəfiq respublika başqa müttəfiq respublikanın təcavüzünə məruz qalmayıb. Bu xırda məsələ deyil, bunu geniş müzakirə etmək lazımdır, danışmaq lazımdır, məsləhətləşmək lazımdır, dil tapmaq lazımdır, yol tapmaq lazımdır... hesab edirəm ki, Dağlıq Qarabağda vəziyyətin normalaşdırılması - məsələnin dar çərçivədə qoyulması deməkdir. Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpa olunması - məsələ belə qoyulmalıdır və biz bunun üçün çarə, çıxış yolu tapmalıyıq."

"Hər böyük meydan müharibəsindən, hər böyük zəfərin qazanılmasından sonra yeni bir aləm doğmalıdır, doğur. Yoxsa, başlı-başına bir zəfər boşə çıxmış bir şey olar."

"Biz fəxr edirik ki, dünyanın bu tələyüklü probleminin həll olunmasında - faşizm üzərində qələbədə Azərbaycan xalqının da mühüm payı olmuşdur. Azərbaycan xalqı ikinci dünya müharibəsində həm döyüş meydanlarında, həm də "arxa cəbhə"də əsl şücaət və əzmkarlıq nümunələri göstərmişdir."

"Mən, Türk üföqlərindən bir gün mütləq bir günəş doğacağına, bunun hərərət və qüvvəsinin bizi isidəcəyinə, bundan bize bir güc gələcəyinə o qədər əmin idim ki, bunu adətən, gözələrimlə görürdüm."

"Xalqla ordunun birliyi həm xalqın qüdrətini artırır, həm də ordunu daha qüvvətli edir."

"Mahir hərbcilik budur: müxtəlif variantları yaxşı götür-qoy etməli; ən yaxşı hesab etdiyini sürətlə tətbiq etməli."

"Heç kim əbədi qalib ola bilməz."

"Qəhrəman türk ordusunun qazandığı böyük zəfərlərdə üzərimə düşən vəzifələri yerinə yetirə bilməşəmsə çox bəxtiyaram."

"Ölkəmizi heç bir haqq və ədalətə əsaslanmadan əzmək və əzdirmək istəyənlər, nizami ordumuzun fədakarlığı və həyatını qurban verməsi bahasına layiq olduğu məğlubiyyətə uğradılmış və millətimiz, tarixin nadir rastlaşdığı bir qələbə qazanaraq, sevimli vətənimizi azad etmişdir."

"Təbii ki, Azərbaycanda əsaslı səbəllik yaratmaq və respublikamızın müstəqil dövlət kimi yaşaması üçün Ermənistan-Azərbaycan müharibəsində qəti tədbirlər görmək lazım idi. Çünki Azərbaycanda mövcud olan daxili çəkişmələr, hakimiyyət mübarizəsi, müxtəlif qüvvələri təxribatları, milli ordunun olmaması, Ermənistan silahlı qüvvələrinin Azərbaycan torpaqlarını işğal etməsinə imkan yaratmışdı. Onlar Azərbaycanın vəziyyətindən çox çəvik istifadə edərək, torpaqlarımızı ardıcıl surətdə işğal edirdilər. Bu məqsədlə 1993-cü ilin noyabr ayından başlayaraq, bir tərəfdən milli ordunun formalaşdırılması, Azərbaycanın nizami silahlı qüvvələrinin yaradılması, torpaqlarımızın müdafiə olunması ilə bağlı təxiresalınmaz vəzifələr həyata keçirilmiş, ö bir tərəfdən atəşkəsə nail olmaq üçün bütün siyasi vasitələr işə salınmışdı."

"Bu millet gözünü qırpmadan mübarizə uğrunda və mənim uğrunda canını verməyə hazır olmasaydı, mən heç bir şey edə bilməzdim."

"Biz Azərbaycanda, ölkəmizdə, dünyada sülh istəyirik. Mərhum Mustafa Kamal Atatürkün Türkiyəyə aid olan bu sözləri Azərbaycanın bugünkü gününə də aiddir. Biz sülh uğrunda mübarizə apararaq torpaqlarımızı sülh yolu ilə azad etmək, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü, suverenliyini bərpa etmək istəyirik."

"Vətəndaşlarımızı Türk vətəninin gelişməsi, bütünlüyü və hər təhlükədən qorunması hər hansı bir səfərbərlik çağırışına dərhal cavab verməkdən asılıdır. Bu prinsipi bütün övladlarımız daim yadında saxlamalıdır. Türk vətənsəverliyinin əsas xüsusiyyəti vətəni müdafiəyə çağırış zamanı bütün işlərini ataraq silah altına girməsidir."

"Müstəqillik yolu qədər çətin yol yoxdur... Müstəqilliyin əldə olunması nə qədər çətindirsə, onun saxlanması, daimi, əbədi olması bundan da çətinidir."

"Türkiye Respublikasının ən mühüm prinsiplərindən biri olan yurdda sülh, cahanda sülh çağırışı, insanlığın və mədəniyyətin rifahında və irəliləyişində ən əsaslı amillərdən bəndir. Bu məqsədə əlimizdən gələn qədər xidmət etmək bizim üçün öyünülə bilən bir hərəkətdir."

qədər xidmət etmək bizim üçün öyünülə bilən bir hərəkətdir."

"Sülh danışıqlarını cəsarətlə apara bilmək üçün güclü orduya malik olmaq lazımdır."

"Vətənin qurtuluşu, millətin özünü idarə etmək hüququ, öz taleyi üzərində qeydsiz-şərtsiz hakim olduğu zaman başlamış və ancaq millətin vicdanından doğan ordularla əhəmiyyətli və qəti nəticələr vermişdir."

"Biz bu gün böyük iltifət hissi ilə deyirik ki, Azərbaycan Respublikasının Milli Ordusu - respublikamızın milli təhlükəsizliyini, əhəlinin əmin-amanlığını və mühafizəsini təmin etmək üçün, ölkəmizin sərhədlərinin qorunması, ərazi bütövlüyünün, torpaqlarının müdafiə edilməsi üçün Azərbaycanın layiqli silahlı qüvvələri vardır."

İSTİKLAL MARSİ

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir, ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal...
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklal!

M. AKIFERSOY

AZƏRBAYCAN HIMNİ

Ey qəhrəman övədün şanlı Vətən!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümle qadınız!
Uğrangil bayrağında məsəd yaşay!
Məniyə can qurban oldu!
Sənə hərba meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!
Sən ocaşın göküstən,
Sənə bər an can qurban!
Sənə mən bir məhəbbət
Sənəmdə tutmuş mikan!
Namusunu fəz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümle gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

Əhməd CAVAD

Dövlət quruculuğu

"Millətin rəy və iradəsinə əsaslanan hər işin nəticəsi millət üçün xeyir və səadət olacağı gerçəkdir."

"Dövlət xalqın işi olmalıdır."

"Böyük Millət Məclisində və millət qarşısında xalqın işlərinin sərbəst müzakirəsi və xoşniyyətli adamların və partiyaların şəxsi görüşlərini ortaya qoyaraq millətin yüksək mənfəətlərini aramaları mənim gəncliyimdən bəri sevdiyim və tərəfdar olduğum bir sistemdir."

"Əgər hər hansı ölkənin xalqları öz hüquqlarını anlayır və onları qoruya bilirsə, o zaman ən kiçik dövlət də ən böyük məmləkət qədər güclü olur."

"Siyasi, hərbi zəfərlər nə qədər böyük olursa-olsunlar, əgər iqtisadi zəfərlərlə təcləndirilməzlərsə, əldə edilən zəfərlər davamlı ola bilməz, az zamanda sönər."

"Azərbaycan xalqının da azadlıq və müstəqillik uğrunda mübarizəsində öz təbii sərvətlərinin sahibi olmaq arzusu əsas məqsədlərdən biri idi. Bu gün iftixar hissi ilə deyə bilərik ki, Azərbaycan xalqı uzun illər boyu ürəyində gəzdirdiyi arzusuna çatmışdır və öz təbii sərvətlərinin, o cümlədən neftinin tam sahibidir və ondan necə istifadə olunmasını sərbəst surətdə müəyyən edir."

"İnsaf və mərhəmət dilənməklə millət işləri, dövlət işləri görülməz; millət və dövlətin şərəf və istiqlaliyyəti təmin edilməz."

"Böyük siyasəti kiçik hissələrə, xırda mənfəətlərə bağlamaq olmaz."

"Qoy ölkəmizə zəngin ölkə, zənginlər ölkəsi, yeni Türkiyənin adına da çalışqanlar diyarı deyilsin. Bax millət belə bir dövrün tarixini yaradacaqdır."

"Bizim bütün təbii sərvətlərimiz xalqa məxsusdur və bu sərvətlərdən istifadə olunmasında heç kəsin müstəsna haqqı yoxdur."

— 1994-cü ildən Azərbaycan dövləti özünün yeni neft strategiyasını həyata keçirir və bu strategiyanın da əsas mənası, əsas prinsipləri Azərbaycanın zəngin təbii sərvətlərindən Azərbaycan xalqının rifahı naminə daha da səmərəli istifadə etməkdən ibarətdir."

"Bir işi vaxtı çatmamış görmək, o işi müvəffəqiyyətsizliyə uğratmaq deməkdir... Hər iş öz növbəsində və vaxtında görülməlidir."

"Bir hadisənin qarşısını almaq, o hadisə baş verəndən sonra onun nəticələrini aradan qaldırmaqdan daha asandır."

"Dünya vatandaşları qışqaneçq, ucgözlük və kindan azadolunma istiqamətində maatrlandırılməlidir."

"Həyatda şərəflə şərəfsizliyi; şəxsi rifahla icimai borcu, tamahkarlıqla vicdanlılığı hər bir kəs özü seçir."

"Bir millət, bir ölkə üçün qurtuluş, əmin-amanlıq və müvəffəqiyyət istəyirsinizsə, bunu heç bir vaxt yalnız bir şəxsdən istəməməliyə. Ümumi qurtuluşu yalnız ümumi qəyret təmin edə bilər və bir millət, bir cəmiyyət yalnız bir ferdin qəyretli ilə bir addım belə ata bilməz."

"Rəhbərlik etmək, yəni adamları öyrətmək və tərbiyələndirmək üçün gerek mənəvi haqqın olsun."

"Hərbi hərəkət siyasi fəaliyyətin ümitsiz olduğu nöqtədən başlayır. Qarşıya qoyulan məqsədə çatmaq ümidinin inandırıcı şəkildə bərpa olunması həmin məqsədə çatmağı orduların hərəkətindən daha sürətlə təmin edir."

"Ədalətli ədalətsizliklə bərpa etmək olmaz. Kiməsə qarşı ədalətsizlik edilibsə, bu ədalətsizliyin qarşısını ədalətlə almaq lazımdır. Amma ədalətsizliyə qarşı daha böyük bir cinayət törətmək, ədalətsizlikdən də betardır."

"Ən yaxşı fərdlər özündən çox mənsub olduğu cəmiyyəti düşünən, onun varlığının və xoşbəxtliyinin qorunmasına həyatını verən insanlardır."

"Kim ki öz biliyindən, bacarığından artıq iddialar edir, o həmişə məğlub olur."

"Millətimizin yüksək xarakterini, yorulmaz çalışqanlığını, anadangəlmə zəkasını, elmə bağlılığını, incəsənətə sevgisini, milli birlik duyğusunu davamlı

olaraq və hər cür vasitə və tədbirlərlə bəsləyərək gələcəyə milli idealımızdır."

"Azərbaycan xalqı 1990-cı ilin yanvarında hərbi, siyasi, mənəvi təcavüzə məruz qalsa da öz tarixi qəhrəmanlıq ənənələrinə sadıq olduğunu, vətənin azadlıq və müstəqilliyi

nəminə ən ağır sınaqlara sınaq garmək, hətta şəhid vermək əzmini bütün dünyaya nümayiş etdirdi."

"Ağıl və mantiqin həll edə bilməyəcəyi məsələ yoxdur."

"Ağıl olan yerdə zora ehtiyac yoxdur."

"...hər insan cəmiyyətinin mədəniyyəti, yəni sivilizasiya dərəcəsi eyni ola bilməz. Bu fərqlər, dövlət, fikir, iqtisadi həyatın hər birində ayrı-ayrı gözə çarpdığı kimi, bu fərq üçünün də bərabər təsir göstərən qüvvəsində özünü göstərir. Mühüm olan, bərabər təsir göstərən qüvvələr arasındakı fərqdır. Yüksək bir mədəniyyət, yalnız onun sahibi olan millətə qalmır, digər millətlərə də öz təsirini göstərir, böyük qitələri içinə alır."

"...Biz demokratik, dünyəvi, sivilizasiyalı dövlət quraraq, bütün bəşəri dəyərlərdən istifadə edərək, ümumbəşəri dəyərlərin xalqımız üçün və milli mentalitetimiz üçün, mədəniyyətimiz üçün uyğun cəhətlərini götürüb tətbiq edərək heç vaxt dinimizdən, adət-ənənələrimizdən ayrıla bilmərik və imtina edə bilmərik."

"Türkiyə matbuatı millətin gerçək səs və iradəsinin ifadə meydanı olan Respublika ətrafında poladdan bir qala ucaldacaqdır. Bir fikir qalası, düşüncə qalası... Matbuatla məşğul olanlardan bunu tələb etməyə Respublikanın haqqı var."

"Mədəniyyət bəşəriyyətin topladığı ən yaxşı nümunələrlə xalqları zənginləşdirir."

"Gerçəyi danışmaqdan qorxmayın."

"Həqiqəti gizlətmək, həqiqətin üstünü basdırmaq olmaz."

"Təbii gigiyena olduğu kimi, ictimai gigiyena da vardır. Hər ikisi eyni qanunlara tabedir. Maddi mikrobları yox etmək mümkün olmadığı kimi, mənəvi mikrobları da məhv etmək mümkün deyildir. Fəqət, insanın vücudunda cismani bir sağlamlıq yaratmaq mümkün olduğu kimi, ictimai həyatda da mənəvi bir sağlamlıq və bu yolla müqavimət üçün zəmin hazırlamaq mümkündür."

"Xalqı həmişə mənəviyyat birləşdirmişdir. Çünki başqa əsaslara nisbətən mənəvi əsaslar daha üstündür."

"Xüsusi məqsədlə nəşr olunan bəzi qəzetlərin, xalq çoxluğuna göstərdiyi təsir, bütün ölkələrdə olduğu kimi, həmin qəzetlərin özlərinin xeyrinə deyildir."

"Mətbuat azadlığından, söz azadlığından sui-istifadə edib, xüsusən iqtidara qarşı cürbəcür böhtan, yalan yazanlar, uydurmalar yayanlar cinayət edirlər ..."

"Mətbuat millətin ortaq səsidir."

"Jurnalist əməyi qeyri-adi əməkdir.

Böyük say, zəhmət, casusluq,
hüner, fədakarlıq, öz peşəsinə
vurğunluq tələb edən əməkdir."

Xalq üçün xalqla bir yerdə...

"Hegemonluq qeydsiz-şartsiz millətidir."

"Xalqın, Vətənin taleyi hər bir insanın taleyinə çevrilməlidir!"

"Keçmiş dövrə nisbətən daha çox çalışacağıq. Daha az zamanda daha böyük işlər bacaracağıq. Buna müvəffəq olmağımıza şübhəm yoxdur. Çünki Türk millətinin xarakteri yüksəkdir, Türk milləti çalışqandır. Türk milləti zakalıdır. Çünki Türk milləti milli birlik və bərabərliklə çətinliklərin öhdəsindən gəlməyin yollarını bilir. Və çünki Türk millətinin yürüməkdə olduğu irəliləyiş və sivilizasiya yolunda, əlində və başında tutduğu məşəl müsbət elmdir."

"Biz Azərbaycandakı bütün prosesləri xalqın istədiyi məcraya yönəldəcəyik, bütün insanların sağlam mövqə tutmasına nail olacağıq. Bu işdə bizim dayağımız xalqdır, insanların bizə olan inamıdır, etimadıdır və həm də hüquq-mühafizə orqanlarının biliyi, peşəkartığı, eyni zamanda qəliyyəti və dövlətçiliyə sədəqətidir."

"Türk esareti kabul etmeyen bir millattir,
Türk milleti esir olmamışdır!"

"Millet sevgisi qədər böyük mükafat ola bilməz."

"Əmin ola bilərsiniz ki, Azərbaycanın sükarı etibarlı əllərdədir. Biz Azərbaycanı demokratiya yolu ilə ardıcıl surətdə irəlilə aparacağıq, ölkəmizin müstəqilliyini göz babəyimiz kimi qoruyacağıq.

Azərbaycanın müstəqilliyini daimi edəcəyik."

"Türkiye Respublikası xalqı, yeniləşən və kamil bir kütlə olaraq sonsuzluğadək yaşamağa qərar vermiş, əsarət zəncirini isə tarixdə görünməmiş qəhrəmanlıqlarla parça-parça etmişdir."

"Xalq dövlət üçün yox, dövlət xalq üçün olmalıdır."

"Türk! Öyün, Çalış, Güven!"

"1994-cü ilin oktyabrında dövlət çevrilişinə qəsd baş verdi, qanuni dövlət strukturlarına qarşı yönəlməmiş aksiyaların həyata keçirilməsinə cəhd göstərildi. Azərbaycan dövlətinin qətiyyəti və dəyanəti, düşünülmüş tədbirlər nəticəsində, bütün xalqın yekdil və qızğın dəstəyi ilə çevriliş cəhdinin qarşısı alındı. Gəcə yansı ayağa qalxan xalq prezident sarayının qarşısında toplaşaraq, öz dövlətçiliyini, öz hüquqlarını, öz gələcəyini müdafiə edərək, qiyamçılara layiqli cavabını verdi."

"Qələbə - "qələbə mənimdir" deyə bilənlərindir,"

"Qoy ədalət zəfər çalsın."

"Milli müstəqillik elə bir nurdur ki, onun qarşısında zəncirlər ərziyir, taxt-tac yanib kül olur."

"Qanuni dövlət orqanlarını devirməyə, siyasi hakimiyyəti zorakılıqla dəyişdirməyə növbəti cəhd 1995-ci ilin martında göstərildi. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qüdrəti, gücü bu təhlükənin də qarşısını aldı. Bütün bunlar xalqımızın öz müstəqil dövlətçiliyinə inamını, müstəqillik uğrunda mübarizə əzmini və qətiyyətini bir az da möhkəmləndirdi. Azərbaycan dövləti özünün möhkəmliyini, etibarlılığını, qanunçuluğu və vətəndaşların təhlükəsizliyini hər şeydən yüksək tutduğunu bütün dünyaya nümayiş etdirdi."

"Bizim üzümüz hər zaman ağ və pak idi və daim ağ və pak olacaqdır. Üzü qara, vicdanı çirkinliklərlə dolu olanlar, bizim vətənsəver, vicdanlı və namuslu hərəkətlərimizi xırda və çirkin ehtirasları naminə, çirkin göstərməyə çalışırlardır."

"Kim müxalifətdə durursa-dursun, ancaq Vətəninə, xalqına, mənəviyyatına, məsləkinə müxalifətdə durmasın."

"Mən, lazım olduqda ən böyük hədiyyə kimi Türk millətinə öz canımı verəyəm."

"Əgər hansısa bir namərd gülləsi, hansısa bir terrorçu gülləsi məni həyatdan götürərsə, özüm də, övladlarım da müstəqil Azərbaycanın yaşaması yolunda qurban olmağa hazırıq."

"Sivilizasiyanın coşğun seli qarşısında müqavimət boş şeydir. O, cəld olmayan və itaət etməyənlərə qarşı çox amansızdır. Dağları dələni, göylərdə uçan, gözə görünməyən zərrələrdən ulduzlara qədər hər şeyi görən, işıqlandıran, tədqiq edən sivilizasiyanın qüdrət və yüksəkliyi qarşısında orta əsrlərə aid təfəkkürlə, primitiv uydurmalarla yürüməyə çalışan millətlər məhv olmağa və ya da ən azı köləliyə və geridə qalmağa məhkumdurlar."

"Bəzilərinin güman etdiyi kimi, demokratiya xaos, hərəmçilik, özbaşınalıq deyildir. Demokratiya ictimai-siyasi sabitliyin, qanunların aliliyinin hökm sürdüüyü şəraitdə inkişaf edə bilər. Demokratiyanın hüdudları genişdir. Odur ki, o, hər xalqın mentalitetinə, hər bir cəmiyyətin, hər bir dövrün tələblərinə uyğun olaraq inkişaf edir. Ona görə, heç kəs narahat olmasın: Azərbaycan demokratiya yolu ilə gedir və gedəcəkdir. Bu, bizim strateji kursumuzun mahiyyətini təşkil edir və biz heç vaxt bu yoldan dönməyəcəyik."

"Gəlin, gözünüzü yumub fərz etməyə ki, yalnız yaşayırıq. Ötəməzi bir daire içinə alıb cahlan ilə əlaqəsiz yaşamayaq. Əksinə, irəliləyən, mədəni bir millət kimi sivilizasiya sahasında yüksələk; belə bir həyal, ancaq elm və texnika ilə mümkündür. Elm və texnika harada isə orada olacağıq və milləti hər fərdinin beyninə yeridəcəyik. Elm və texnika üçün qeyd və şərt yoxdur."

"Yüksək mədəniyyətə malik olan xalq həmişə irəliləyəcək, həmişə yaşayacaq, həmişə inkişaf edəcəkdir."

"Yüksək səviyyədə olanlar, bilik və anlayış baxımından öz səviyyəsindən aşağı olanları bəyənəməz. Fəqət, bu hal əslində təqdir və təşviq edilməli deyilmi? Əgər hər yeni yetişən kəs özündən köhnəsini bəyənəməyəcək qədər yüksələrsə, o zaman, ancaq o zaman gələcək nəsillər bir-birindən dərəcə-dərəcə yüksək səviyyədə olan bir yüksək mərtəbə meydana gətirə bilər. İnsanın irəliləməsinin mənası da budur."

"Ötüb keçən yüzillikdə Azərbaycan xalqı sözün ham hərfi, həm də məcazi mənasında işığa, nurlu bir aləmə çıxmışdır. Bu gün Azərbaycan təhsili, mədəniyyəti, ümumiyyətlə, iqtisadi, sosial, mədəni, mənəvi və siyasi həyatının bütün sahələri dünya sivilizasiyasına tam cavab verən bir səviyyədədir."

"Dünyada hər şey üçün, mənəviyyat üçün, həyat üçün, müvəffəqiyyət üçün ən doğru yol göstərən – elmdir, texnikadır".

"Azərbaycan xalqının bizim eranın iki min illi arzında keçib gəldiyi yol yenilməz, zəngin, mərdanə bir qəhrəmanlıq tarixidir!"

"Mənçə, sivilizasiyanı mədəniyyətdən ayırmaq çətindir və lazım deyildir. Bu görüşümü izah etmək üçün mədəniyyətin nə olduğu üzərində dayanmaq. O, bir insan cəmiyyətinin; a) dövlət həyatında, b) mənəvi həyatda, yəni elmdə, icimai həyatda və incəsənətdə, c) iqtisadi həyatda, yəni kənd təsərrüfatında, sənətkarlıqda, ticarətdə, quru, dəniz və havaya aid nəqliyyat işlərində edə bildiyi şeylərin bərabər təsir göstərən qüvvəsidir. Bir millətin sivilizasiyası deyildikdə, mədəniyyət adı altında saydığımız üç növ fəaliyyətin bərabər təsir göstərən qüvvəsindən başqa bir şey olmadığını zənn edərim."

"Xalq bir çox xüsusiyyətləri ilə tanınır, sayılır və dünya xalqları içərisində fərqlənir. Bu xüsusiyyətlərdən ən yüksəyi, ən böyüyü mədəniyyətdir."

"Milli hegemonluq uğrunda canımı vermək mənim
üçün vıcdan və namus borcu olsun."

"Keçdiyimiz yola nəzər salarkən aydın olur ki, biz nadir bir
irsin varisləriyik. Hər bir Azərbaycan vətəndaşı bu irsə
layiq olmağa çalışaraq böyük bir tarixi keçmiş, zəngin
mədəniyyəti, yüksək mənəviyyəti olan ölkəmizin həm
dünəninə, həm bu gününə, həm də gələcəyinə dərin bir
məsuliyyət hissi ilə yanaşmalıdır."

"Bu və ya digər şəkildə,
quşbeyin adamlara özünü
bəyəndirmək həvəsinə
düşməyin, bunun heç bir
qiyməti və əhəmiyyəti yoxdur.
Əgər kiminsə özünü xoş
göstərməsinə çalışsınızsa,
halınızın necə olacağını dəyə bilmərəm. Lakin
əminəm ki, gələcəyiniz çürük olacaqdır."

"Milli mənafə hər şeydən üstün olmalıdır.
Birinci milli mənafədir, sonra şəxsi mənafə.
Öz şəxsi məqsədlərinə nail olmaq üçün milləti tələkəmək,
millətə böhtan atmaq lazım deyildir."

"İncəsənətsiz qalmış millətin
həyat damarlarından biri
qırılmış sayılır."

"Ziyalının, mədəniyyət xadimlərinin
cəmiyyətdə hörmətini qaldırmaq
lazımdır. Çünki xalq həmişə öz
ziyalıları, öz mədəniyyəti, öz elmi ilə
tanınır. Şübhəsiz ki, xalqın tarixində
sərkərdələrin də, siyasətçilərin də
böyük rolu var. Ancaq xalq həmişə
mədəniyyəti ilə, elmi ilə tanınıb və
keçmiş tariximiz də
bunu sübut edir."

"İnsanın sərvəti öz şəxsiyyəti olmalıdır."

"Ələbaxımlılıq mənəviyyəti pozur,
ailə, torpaq təəssübünü heçə endirir."

"Millətin zəkəsindən qaynaqlanan gücü heç bir qüvvət dayandıra bilməz."

"Hər dərdə yaşamasından asılı olmayaraq, hər bir ailəyə, hər bir azərbaycanlıya xoşbəxt həyat və xoşbəxt gələcək arzulayıram.
Qoy çaylarımız qurumasın!
Qoy ağaclarımız kəsilməsin!
Qoy çirağımız sönməsin!"

El Atası gələndə...

qüvvənin aradan qaldırılması tədbirini də görməyimiz lazımdır.

Bütün millət əmin və rahat olsun ki, bugünkü inqilabi edənlər və onu tamamlamağa qərar verənlər qarşısına çıxacaq mənfə qüvvələni çıxdığı nöqtədə əzə biləcək qüdrətə, qabiliyyətə, tədbirə malikdirlər.

Buna görə təkrarən qəti ifadə edirəm ki, millətin hegemonluğu əbədidir. Onu pozacaq və ona zərər verə biləcək qüvvə yoxdur və ola bilməz."

"Azərbaycan xalqının gücü bir yere toplanmalıdır, hamı bir hədəfə vurmaldır... Gərək hər kəs Vətən, torpaq, namus yolunda öz payını versin, öz borcunu versin... Xalqın övladları bu torpaqda doğulub dünyaya gəlibərsə, atalarımızın, babalarımızın ruhu bizim üçün müqəddəs və əzizdirsə, öz borcumuzu verməliyik."

fikirlarla bezənmiş, namuslu bir iradəyə nail olacaqdır və yaxud olmayacaqdır. Xalq ilə çox təmasda oluram. Bilməlisiniz ki, o saf kütlə, nə qədər yenilik tərəfdəndir."

"Ölkə mütləq çağdas, sivilizasiyalı və yepyeni olacaqdır. Bizim üçün bu, həyat davasıdır. Bütün fədakarlığımızın faydalı bir sonluq verması bundan əsildir. Türkiyə ya yeni

"Bu gün tam əminliklə söyləmək olar ki, Azərbaycanın dövlət suverenliyi və iqtisadi müstəqilliyi, sistemli şəkildə artan xarici iqtisadi əlaqələri, dünya iqtisadiyyatına get-gedə daha dərinəndə inteqrasiya olunması hələ 1970-1985-ci illərdə təməli qoyulmuş xalq təsərrüfatı potensialına əsaslanır."

"Etdiyimiz və etməkdə olduğumuz inqilabların qayəsi, Türkiyə Respublikası xalqını tamamilə çağımıza uyğun və bütün mənə və biçimi ilə mədəni bir cəmiyyət halına çatdırmaqdır. İnqilablarımızın təməl şərti budur."

"Qətiyyətlə bildirmək olar ki, 60-cı illərdə respublika iqtisadiyyatı bütövlükdə dərin və uzunmüddətli böhran mərhələsinə qədəm qoymuşdu. Yaranmış ağır vəziyyətdən çıxış yolu tapılmalı, iqtisadiyyatın inkişafı üçün prinsiplə cəhətdən yeni konseptual yanaşma yolları işlənilməli, xalq təsərrüfatında köklü struktur dəyişiklikləri aparılmalı, təsərrüfatçılıq və iqtisadi həvəsləndirmə işində təzə metodlar tətbiq edilməli idi."

"Ela bir mədəni dövlət yoxdur ki, o ardu və donanmasından əvvəl iqtisadiyyatı haqqında düşünməsin. Ölkə və istiqlaliyyətin müdafiəsi üçün varlığı gerəkli olan bütün qüvvə və vasitələr iqtisadi həyatın gəlişmə və genişlənməsi ilə təmin edilə bilər."

"Sənaye və kənd təsərrüfatı məhsullarının dinamik artan istehsalı, öhdəliklərin vaxtından qabaq və artırılması ilə yenə yetirilməsi, xalq təsərrüfatının bütün sahələrində keyfiyyət göstəricilərinin yüksəlməsi 70-80-ci illərdə Azərbaycanın inkişafının nə qədər dinamik olduğunu əks etdirirdi."

"Məmləkətimiz bu iki ünsürün məmləkətidir: biri kəndli, digəri əsgər. Biz çox yaxşı kəndli və çox yaxşı əsgər yetişdirən bir millətik. Yaxşı kəndli yetişdiririk; ona görə ki, torpaqlarımız çoxdur. Yaxşı əsgər yetişdiririk; ona görə ki, o torpaqlara göz dikən düşmən də çoxdur. O torpaqları becərənilər, o torpaqları qoruyanlar, hamısı sizsiniz. Bundan sonra da daha yaxşı kəndli və daha yaxşı əsgər olacağıq. Amma bundan sonra əsgər olmağımız, daha əvvəllərdə olduğu kimi, başqalarının ehtiraslı arzusu, şən və şöhrəti, kefi üçün deyil, yalnız və yalnız bu əziz torpaqlarımızı qorumaq üçündür."

"...SSRİ dövlətinin dağılması ərafəsində bir çox mütəxəssislər hansı müttəfin respublikaların iqtisadiyyatının müstəqillik şəraitində özünü təmin etməyə qadir olduğunu müəyyən etməyə cəhd göstərirdilər. Aparılan təhlil göstərirdi ki, keçmiş SSRİ-də cəmi 2 respublika tam müstəqil olaraq öz iqtisadiyyatını idarə edə bilər. Bu respublikalardan biri məhz Azərbaycan idi. Bizim bəzi alimlərimiz sübut etməyə çalışırdılar ki, guya SSRİ-siz Azərbaycan bir gün də dolana bilməz. Azərbaycanın sovet dövründə inkişafının ən bariz nəticəsi odur ki, həmin dövrdə yaranmış iqtisadi, elmi-texniki və mədəni potensial respublikamızın tam müstəqil dövlət kimi fəaliyyət göstərməsi üçün möhkəm zəmin yaratmışdır."

"...Mən sizdən soruşuram: qiyafətsiz millət olarmı, arkadaşlar? Çox qiymətli bir cövhəri çamurda batıraraq, dünyaya göstərməyin mənası varmı? Bu çamurun içindəki cövhər güzldür, siz başa düşmürsünüz: demək, doğrudurmu? Cövhəri göstərmə bilmək üçün təbiidir ki, çamuru atmaq lazımdır."

"...Son yüz illikdə Azərbaycan köhnə dünyadan sürətlə qopmuş, elm, mədəniyyət, səhiyyə, təhsil, nəhayət, ictimai-siyasi intibah yolunu tutmuşdur. ...Xalqımız ellikcə maarifləşmə prosesini uğurla başa vurmuşdur. Ziyalılar ordusunun yüksək vətəndaş fəallığı ilə Şərqdə ilk teatr, ilk opera, ilk kino və sair Azərbaycanda meydana gəlmişdir. Şəhər və kəndlərin memarlıq siması sürətlə dəyişərək qədim ənənələri hifz edib saxlamaqla yeniləşmişdir. Kütləvi surətdə savadlanmaq, elmə, mədəniyyətə, təhsilə can atmaq Azərbaycan xalqının mənəviyyatını da, həyat tərzini də, xarici görünüşü də dəyişmiş, onu inkişaf edən dünyaya qovuşdurmuşdur."

İstirahət anları...

"...Böyük Mustafa Kamal Atatürkün sözləri yadıma düşür. O deyirdi: "Azərbaycan gülərsə, biz də gülərək, Azərbaycan üzülərsə biz də üzülərək." Bu sözlər Türkiyə Cümhuriyyətinin Azərbaycana olan münasibətinin ən parlaq ifadəsidir."

"Millətin çox aydın keyfiyyətlərindən biri dildir. Türk millətindənəm, deyən bir insan, hər şeydən əvvəl və mütləq türkçə danışmalıdır. Türkçə danışmayan bir insan Türk mədəniyyətinə, cəmiyyətinə bağlılığını iddia edərsə, buna inanmaq doğru olmaz."

"Hər bir xalqın, milliliyini, mənəvi dəyərlərini yaşadan, inkisaf etdirən onun dilidir. Ana dilini bilməmək, ana dilini qiymətləndirməmək, şübhəsiz ki, xalq qarşısında böyük qəbahətdir."

"Bizim dinimiz ən yaxşı və ən təbii dindir. Və ancaq buna görə o ən son din olmuşdur. Bir dinin təbii olması üçün onun ağıla, texnikaya, elmə və məntiqə uyğun gəlməsi lazımdır. Bizim dinimiz bunlara tamamilə uyğundur.

...Bəzən və Quranı Türklərdən başqa heç bir müsəlman milləti bu qədər gözəl oxumur. Bunlara möhtəşəm musiqi ahəngi verən Türk sənətkarlığıdır."

"Heç vaxt inamımızdan, dinimizdən uzaqlaşmayacağıq və bu mənəvi mənbələrimizdən istifadə edərək gələcəyimizi quracağıq."

"Əgər bizim dinimiz - ağıla, məntiqə uyğun din olmasaydı, mükəmməl ola bilməzdi, son din olmazdı."

"İslam dini həmişə insanları saflığa, ülti mədəniyyətə dəvət etmişdir."

"Dindən maddi mənfəət təmin edənlər ıyrənc adamlardır.
Bax bız bu işə müxaliflik və buna icaza vermirik...
Bizim və Sizlərin əsl mübarizə aparacağımız kimsələr bunlardır."

"Avropalılar güman etməsinlər ki, dünyəvilik ancaq onlarındır,
onlara məxsusdur, başqalarında ola bilməz. Mustafa Kamal
Atatürkün gördüyü işlər, şübhəsiz ki, burada da öz təsirini
göstərmişdir."

"Əfəndilər və ey millət!
Yaxşı bilin ki, Türkiyə Respublikası şeyxlər, dərvişlər,
müridlər, mənsublar ölkəsi ola bilməz. Ən düzgün və ən
gerçək tərqiət sivilizasiya tərqiətidir."

"...Artıq Türkiyə din və şəriət oyunlarına səhnə olmaqdan
çox-çox yüksəkdədir. Bu kimi oyunbazlar varsa, özlərinə
başqa yerlərdə səhnə axtarsınlar."

"Mustafa Kamal Atatürkün böyüklüyü bir də ondan ibarətdir
ki, İslam dininin təsirində yaşamış və İslam dininin hakim
olduğu bir dövlətdən çıxan yeni bir dövlət, məhz dünyəvi
dövlət qurubdur... Bu da Mustafa Kamal Atatürkün o
cümhuriyyəti qurarkən ən böyük nailiyyətlərindən bəridir."

"Din bir vicdan məsələsidir. Hər kəs vicdanının səsinə eşitməkdə sərbəstdir. Biz dinə hörmət edirik. Düşüncə və düşüncəyə müxalif deyilik. Biz sadəcə olaraq, dini işləri milli və dövlət işləri ilə qarışdırmamağa çalışır, kasta və digər cinayətkar fəaliyyətlərə əsaslanan fanatizmi qəbul etmirik."

"Bu da Mustafa Kamal Atatürkün dahiliyidir və eyni zamanda o, bütün İslam dünyasına nümayiş etdirib, göstərirdir ki, İslam dinindən imtina etmədən, İslam dinini xalqın mənəvi dəyərləri hesab edərək dünyəvi bir dövlət qurmaq olar. Yəni bunlar heç vaxt bir-birinə zidd deyildir. Mustafa Kamal Atatürk bu yolu qoyubdur. Yəni İslam dinindən heç kəs imtina etmir. İslam dini bizim mənəvi mənbəyimizdir. Əsrlər boyu bizim xalqlarımız - Türkiyə də, Azərbaycan da İslam dininə itaət edibdir."

"İslam dininin əsrlərdən bəri ənənəvi siyasət vasitəsi rolundan çıxarmaq və yüksəltməyin gərəкли olduğunu görürük."

"Qurani-Şərifin bizə verdiyi tövsiyələr, dars, göstərdiyi yollar insanları paklığa, düzliyə, doğruluğa, sədaqətə, qəhrəmanlığa, cəsərətə, cəsurluğa dəvət edən tələblərdir, tövsiyələrdir."

"Türkiye Respublikasının temelî medaniyyatdır."

"Azərbaycan ən qədim zamanlardan dinlərin, dillərin və medaniyyatların temas və ünsiyyət yeri olmuşdur."

"Ağıl, məntiq, zəka ilə hərəkət etmək bizim parlaq özünəməxsusluğumuzdur. Bütün həyatımızı rəvnəqləndirən hadisələr bu gerçəyin aydın dəlilidir."

"Görkəmli şəxsiyyətlər xalqın zəkasını, elmini, medaniyyatını, mənafeyyatını dünyaya nümayiş etdirirlər."

"Hər həqiqətdə dünyada bir haqq var. Və o haqq daim yüksəkdir."

"İk işə başlayan şəxslərin üzərinə həmişə çox böyük, şərəfli vəzifələr düşür."

"Səyahətim zamanı yalnız kəndlərdə deyil, xüsusən, qəsəbə və şəhərlərdə qadın dostlarımızın üzlerini və gözlərini çox bərk və salıq ilə ortduklarını gördüm. Kəsi dostlar, bu bir az bizim xudbinliyimizin əlamətidir... Fəqət, möhtərəm yoldaşlar, qadınlarımız da bizim kimi başa düşən və düşünen insanlardır. Onlara, əxlaqə aid muqəddəs anlayışları təlqin etmək, milli əxlaqımızı anlatmaq və onların beyinlərini nur ilə, təmizliklə doldurmaq prinsipini qəbul etdikdən sonra xudbinliyə heç ehtiyac qalmaz. Qoyun onlar üzlerini cahana göstərsinlər. Və gözləri ilə cahanı diqqətlə görə bilsinlər. Bunda qorxulu heç bir şey yoxdur."

"XX əsr Azərbaycan qadınının həyatında da çox əlamətəli bir dövr olmuşdur. Əsrin əvvəllərində Azərbaycanda baş verən ictimai-siyasi proseslər, neft sənayesinin sürətli inkişafı qadınların məariflənməsinə və ictimai həyata qoşulmasına güclü təkan verdi."

Əsrin 20-cü illərindən başlayaraq həyata keçirilən tədrişi mərhələli siyasət qadınların hərtərəfli inkişafı üçün geniş imkan açdı."

Bizce Türkiye Cumhuriyeti anlayışına göre kadın bütün Türk tarihinde olduğu kimi bu gün de en mohtaram, her şeyden yuksak ve şerefli bir mevcudiyattır."

"Hakim, tıbbi bacası öz hayatını, bilişini, bacasını insanların sağlığına sarf eder. Dünyada en sağlam adam da hekime mohtacdır. Özünü hakim sanatına, insanların sağlığına hesf edenler kıymetli insanlardır."

"Həqiqi mənəviyyəti milyonlara, milyardlara da almaq mümkün deyildir. Amma milyonları, milyardları olan adamlar cəmiyyətdə mənəviyyətsiz heç bir şeydirlər."

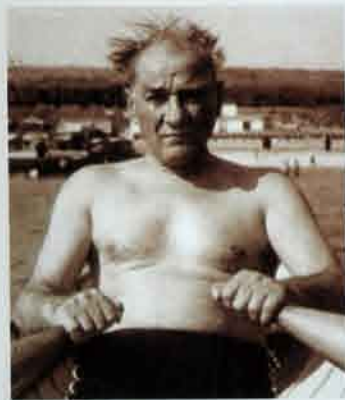
"Ölkəmizdə bədən tərbiyəsi və idman XX əsrdə xalqımızın həyatının ayrılmaz hissəsinə çevrilmiş sahələrdəndir. İnsana sağlam həyat tərzi, mübarizlik, vətənpərvərlik ruhu aşılamaq, onun intellektual və fiziki imkanlarını üzə çıxarıb inkişaf etdirmək baxımından idmanın və bədən tərbiyəsinin rolu danılmazdır."

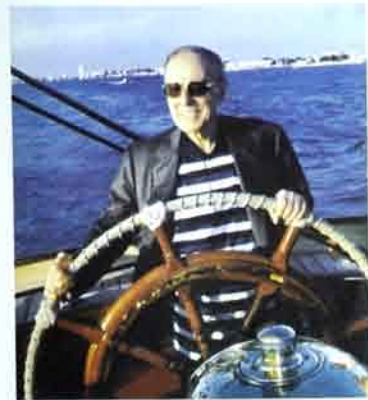

"Əfəndilər, mədəni bir millətin anası, millət qızı bu qərîbə şəkə, bu vəhşî vəziyyətə düşərmî? Bu hal milləti çox gülünc göstərən bir mənzərədir. Dərhal düzəlmək lazımdır."

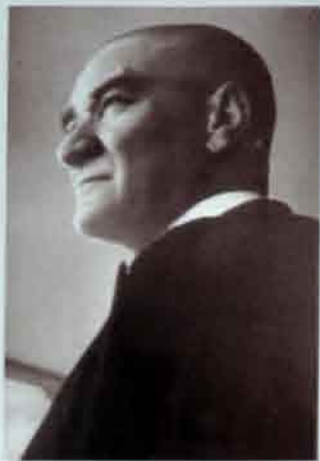
"Ölkələr arasında dostluq münasibətlərinin möhkəmlənməsinə mədəniyyət və elm sahəsində əlaqələrin təsiri böyükdür."

"İrəlî getmək gözləməkdən yaxşıdır."

"Həyatın mənası insanın çox və yaxud az yaşamasından ibarət deyil. Onun əsas mənası bu həyatda öz yemni tutmaq, mövqeyini müəyyən etmək, ləyaqət göstərmək və başqaları üçün nümunə olmaqdır."

"Amerika, Avrupa və bütün sivilizasiya dünyası bilməlidir ki, Türk xalqı hər bir sivilizasiyali və qabiliyyətli millət kimi, qeydsiz-şərtsiz azad və müstəqil yaşamağa qəti qərar veribdir. Bu haqlı qərarı pozmağa yönələn hər bir qüvvə Türkiyənin əbədi düşməni kimi qalacaqdır. Bu barədə insaniyyət və sivilizasiya aləminin təmiz vicdanı, şübhəsiz Türkiyə ilə yekdüldür."

"Azərbaycanda küçələrin, caddələrin, meydanların bir çoxu böyük öndər Mustafa Kamal Atatürkün adını daşıyır. Bakıda da, Gəncədə də, Naxçıvanda da, Sumqayılda da, Azərbaycanın başqa şəhərlərində də Türkiyənin rəmzi olan, Türkiyəni nümayiş etdirən adlar geniş yayılıbdir. Bu şəhərlərin əksəriyyətində ən gözəl küçələr İndi Mustafa Kamal Atatürkün adını daşıyır."

Xoşbəxt olsun uşaqlar...

"Türk çocuğu ecdadını tanıdıqca daha büyük işler görmek için özünde qüvve tapacaqdır."

"Xalq gerek daim öz kökünü xatırlasın."

"Türk cocuqlarında qabiliyyət hər millətinkindən üstündür."

"Camiyyatın gələcək tərəqqisi bir çox cəhətdən İndi gənclərimizə nəyi və necə öyrətməyimizdən asılı olacaqdır."

"Heç bir məntiqi dəlillə əsaslanmayan bezi ənənələrin, inanların qorunmasında ısrar edən millətlərin irəliləməsi çox çətin, bəlkə heç mümkün də deyil. İrəliləyişdə əhkamçı qeyd və şərtləri dəf edə bilməyən millətlər həyatı

xoşbəxt və səmərəli edə bilməzlər. Onlar, həyat fəlsəfəsi geniş olan millətlərin hegemonluğu və əsarəti altına düşməyə məhkumdurlar.

Bütün bu gerçəklərin, millət tərəfindən yaxşı başa düşülməsi və yaxşı həzm edilə bilməsi üçün hər şeydən əvvəl, savadsızlığı aradan qaldırmaq lazımdır. Bu səbəblə maarif programımızın, maarif siyasətimizin təməli daşı savadsızlığın ləğvidir. Savadsızlıq nə qədər ləğv edilməyibsə, yerimizdəyik... Yerində duran bir şey isə geriye getmək deməkdir."

"Bu gün hər bir azərbaycanlının fəxr etməyə haqqı var ki, bizim ata-babalarımız olduqca qısa bir zaman içində kütləvi savadsızlığa son qoymuş, vətənimizin bütün insanları oxuyub-yazmağı bacaran məmləkətə çevrilmişdir."

"Məktəb gənc beyinlərə insanlığa hörmətli, millət və ölkəyə sevgini, şərəfi, istiqlaliyyəti öyrədir. İstiqlaliyyət təhlükəyə düşdüüyü zaman onu qurtarmaq üçün o ən düzgün çıxış yolu göstərir. Ölkə və milləti qurtarmağa çalışanların öz sənətlərində də eyni dərəcədə namuslu bir mütəxəssis və eyni dərəcədə çalışqan, bilikli oimaları vacibdir. Bunu təmin edən məktəbdır. Ancaq bu şəkildə hər cür təşəbbüsün öz məntiqi nəticəsinə çatması mümkün olar."

"Gənclərimiz mükəmməl təhsil almalı, həyatı dərinlən öyrənməli, dünyada gedən prosesləri bilməlidir. Lazımı fəaliyyət göstərən, öz xalqına, dövlətinə xidmət etməlidir."

"Müallimden, maarifçiden mahrum bir millet
hale millet adını taşımağa layiq deyildir. Ona adi bir kütle
deyilir, millet deyilmir. Bir kütle millet ola bilmək üçün
mütlaq maarifçilərə, müallimlərə möhtacdır.
Millətləri azad edənlər yalnız və yalnız müallimlərdir."

"Bizim həyatımızda müəllimlik ən hörmətli peşədir.
Müəllim cəmiyyətimizdə görkəmli yer tutur.
Müəllimə hamı hörmət edir və hörmət etməlidir."

"Genc fikirli demek, dogrunu goran ve anlayan
heqiqi fikirli demakdir."

"Bizim bugunku gencliyimiz saglam dusuncali genclikdir,
vatanperver genclikdir, xalqini, millatini seven genclikdir..."

"Türk qabiliyyət və qüdrətinin tarixdəki müvəffəqiyyətləri
üza çıxdıqca, Türk uşaqları özləri üçün lazım gələn
hamlə mənbəyini orada tapa biləcəklər. Bu tarixdən
Türk balaları istiqlaliyyət ideyasını mənimsəyəcəklər,
o böyük müvəffəqiyyətlər haqqında düşünəcəklər,
xanqələr yaradan adamların heyatını öyrənəcəklər,
özlərinin eyni qandan olduğu ilə öyrənəcəklər və bu
qabiliyyətlə heç kimə boyun aymayəcəklər."

"Bu vətən uşaqlarımız və nəvələrimiz üçün
cənnət edilməyə layıqdır."

"Gençlərimizi necə tərbiyə edəcəyiksə, böyüdəcəyiksə,
ölkəmizin, dövlətimizin gələcəyi bundan asılı olacaqdır."

"Uşaqlarımızı biz artıq düşüncələrini heç nədən çəkinmədən açıq ifadə etməyə, içdən inandıqlarını müdafiə etməyə, bununla yanaşı, başqalarının səmimi düşüncələrinə hörmət etməyə alışdırmalıyıq. Eyni zamanda, onların təmiz ürəklərində vətən, millət, allə və vətəndaş sevgisi ilə yanaşı, doğruya, yaxşıya və gözəl şeylərə qarşı sevgi və marağ oyandırmağa çalışmalıyıq. Məncə, bunlar uşağın tərbiyəsində ana qucağından başlayaraq, ən yüksək maarif ocaqlarına qədər hər yerdə, hər zaman üzərində durulmalı olan mühüm məsələlərdir. Ancaq bu halda uşaqlarımız ölkəyə yararlı bir vətəndaş və mükəmməl bir insan ola bilərlər."

"Uşaqlar bizim gələcəyimizdir."

ATATÜRK'ÜN GENÇLİĞE HITABESİ

"Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklalini, Türk cumhuriyetini, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegane temeli budur. Bu temel, senin, en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni, bu hazineden, mahrum etmek isteyecek, dahili ve harici bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklal ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyeti-ne düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkan ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkan ve şerait, çok namûsal bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklal ve cumhuriyetine kışte edecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın, bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vahim olmak üzere, memleketin dahilinde, iktidara sahip olanlar gaffet ve dalalet ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri şahsi menfaatlerini, müstevîlerin siyasi emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr-u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evladı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi, vazifen; Türk istiklal ve cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda, mevcuttur!"

Heydar Əliyev müdrikliyi:

"Gərək hər bir insan və xüsusən gənc nəsil müstəqilliyin nə qədər müqəddəs olduğunu bütün varlığı ilə dərk etsin, onu qorumaq və möhkəmləndirmək üçün hər cür qurban verməyə hazır olsun. Bunun üçün isə o, ilk növbədə yüksək mənəviyyata malik olmalıdır, xalqımızın milli-mənəvi dəyərləri onun şəxsiyyətinin mahiyyətini təşkil etməlidir. O, azərbaycançılığın, mənsub olduğu Azərbaycan xalqının mədəniyyətinin, ədəbiyyatının, incəsənətinin, elminin nə olduğunu dərinləndirilməlidir. Bu, çox mühüm məsələdir.

Bizim bu gün təhsilimiz də, mədəniyyətimiz də, incəsənətimiz də məhz Azərbaycan dövlət müstəqilliyinə xidmət edərək, əsl vətəndaş tərbiyə olunması prosesinə cəlb edilə bilər. Azərbaycanın müstəqilliyinin dönməz və əbədi olmasının əsas mənbəyi və təminatçısı məhz Azərbaycan gəncliyidir."

Atatürkə sevgi ilə...

"Nə xoşbəxtdir, Türkmən deyən!"

"Mustafa Kamal Atatürk XX əsrin dünyada ən böyük şəxsiyyətlərindən biridir. Zaman keçdikcə onun şəxsiyyətinin nə qədər böyük olduğu daha da hiss ediləcəkdir, dərk olunacaqdır, bilinəcəkdir."

"Mustafa Kamal Atatürk başər tarixinin XX əsrinin ən böyük şəxsiyyətlərindəndir. İstiqlal savaşına başçılıq edərək qalib gələn Türkiyə Cümhuriyyətini yaratmaqla o, türk xalqına böyük yol açmışdır."

Türkiyə Atatürk ideyalarına sadıq olaraq 76 ildir ki, bu yol ilə gedir və böyük nailiyyətlər əldə etmişdir. Qardaş Azərbaycan xalqı Atatürkün şəxsiyyətinə, onun ideyalarına, onun qoyduğu dəyərli irsə böyük hörmət və ehtiram hissi ilə yanaşır. Atatürkün dahiliyi, müdrikliyi bizim üçün ilham mənbəyidir."

"Her hansı bir çətinlik qarşısında qaldığım zaman mənim gördüyüm iş budur: vəziyyəti yaxşı-yaxşı öyrənmək, sonra bu vəziyyətə uyğun olaraq görülməli tədbir haqqında qərar vermək. Bu qərarı bir dəfə qəbul etdikdən sonra onu həyata keçirib, keçirməmək haqqında tələddüd etməmək, qərarı tələddüdsüz həyata keçirmək. Və müvəffəqiyyətə inanaraq həyata keçirmək."

"Biz Azərbaycanda Mustafa Kamal Atatürkü həmişə böyük bir qəhrəman kimi tanıyırdıq."

"Mənim gördüyüm işlər biri digərinə bağlı və lazımlı işlərdir. Fəqət, mənimlə gördüklərimdən deyil, görəcəklərimdən bəhs edin."

"Atatürkün həyatı, onun yaratdığı Türkiyə Cümhuriyyətinin tarixi və xüsusən, Türkiyə cümhuriyyətinin qəhrəman ordusunun tarixi böyük araşdırmaları mövzusuudur. Bundan əsərlər yaradılmalıdır. Çünki bunlar təkcə ... bugünkü nəsillər üçün yox, gələcək nəsillər üçün də çox dəyərlidir, çox lazımdır."

"Məlumdur ki, Türkiyədə qurtuluş savaşının, qələbənin yaratıcısı, qurucusu və sərkərdəsi, qurtuluş savaşını qələbə ilə sona çatdıran Türk xalqının görkəmli oğlu böyük Mustafa Kamal Atatürk olmuşdur.

Türkiyəni o vaxt parçalamaq istəyirdilər. Mustafa Kamal Atatürkün başçılığı ilə, onun başqanlığı, rəhbərliyi ilə aparılan qurtuluş savaşı türk xalqını bütün bu ölkələrin Türkiyəyə qarşı yönəldilmiş cəhdlərindən xilas etdi."

"Mən, millətimin düşüncə və duyğularını yaxından tanımaqdan, əziz millətimdə gördüyüm qabiliyyət və ehtiyacı üzə çıxarmaqdan başqa bir iş görmədim."

"Mustafa Kamal Atatürk böyük istedadlı insan olmuş, onun istedadı gənc vaxtlarından özünü göstərmişdir. O hələ Türkiyə cümhuriyyətini qurub-yaradana qədər də böyük qəhrəmanlıqlar göstərmiş, istiqlal savaşına başçılıq etmiş və Birinci Dünya müharibəsindən sonra Osmanlı imperatorluğu dağılan zaman Türkiyəni dağıtmaq, parçalamaq, məhv etmək istəyən ölkələrin, qüvvələrin hamısının qarşısının alınmasını təşkil etmiş və buna nail olmuşdu."

"Mən qərb millətlərini, bütün dünyanın millətlərini tanıyıram. Fransızları tanıyıram, almanları, rusları və bütün dünyanın millətlərini şəxsən tanıyıram və bu tanışlığım da döyüş meydanlarında olmuşdur, atəş altında olmuşdur, ölüm qarşısında olmuşdur. Sizi amin edirəm ki, bizim millətimizin mənəvi qüvvəsi bütün millətlərin mənəvi qüvvəsindən üstündür."

"Yalnız Mustafa Kamal Atatürkün iradəsi, ağılı, zakası, qəhrəmanlığı, müdrikliyi ona imkan verdi ki, türk xalqının içindən çıxaraq Osmanlı imperatorluğunun dağıntılarının, külünün yerində yeni bir çağdaş dövlət yaratsın. Onu da Mustafa Kamal Atatürk yaratdı."

"Mən vəzifəmin bitmədiyini, üzərimə düşən məsuliyyətin də yüksək və çətin olduğunu başa düşürəm. Dostlar, bu vəzifə bitməyəcəkdir. Mən torpaq olduğdan sonra da davam edəcəkdir. Mən sevä-sevä, sevina-sevina bütün varlığımı bu müqəddəs vəzifəyə həsr edəcəyəm və onun yüksək məsuliyyətini daşımaqla xoşbəxt olacağam. Vəzifəmi müvəffəqiyyətlə davam etdirəcəyəm. Çünki, böyük millətimizin qəlb və vicdanında maneə qarşı sarsılmaz bir güvən və ümid daşımaqda olduğunu görürəm. Bu mənim üçün böyük qüvvətdir, böyük səlahiyyətdir."

"Türkiyə böyük, qüdrətli bir dövlətə çevrilmişdir. Budur Mustafa Kamal Atatürkün mirası! Qüdrətli, güclü, iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş, dünya miqyasında çox gözəl bir yer tutmuş Türkiyə cumhuriyyəti! Budur Mustafa Kamal Atatürkün mirası!"

"Əgər dünyanın bizə hörmət etməsini istəyirsinizsə, hər şeydən əvvəl özümüzdün öz məmləkətimizə və öz millətimizə olan hörmətimizi həyatda hisslərimizlə, mənevyyatımızla, qıssası, bütün iş və hərəkətlərimizlə sübut edərk və başa düşək ki, milli mənlili olmayan millətlər başqa millətlərin əvədir."

"Həqiqətən böyük Mustafa Kamal Atatürkün vəsiyyəti həm Türkiyə üçün, həm də Azərbaycan üçün eyni xarakter, eyni əhəmiyyət daşıyır. Türkiyənin dərdi-qəmi Azərbaycanın dərdi-qəmidir, Azərbaycanın dərdi-qəmi Türkiyənin dərdi-qəmidir."

"Bu ölkədə çalışmaq istəyənlər; bu ölkəni idarə etmək istəyənlər ölkənin içinə girməli, bu millətlə eyni şərtlər içində yaşamalıdır ki, nə etmək lazım gələcəyini ciddi surətdə hiss edə bilsinlər."

"Mustafa Kamal Atatürk Cümhuriyyəti yaratdı, onun təsislərini yaratdı, cümhuriyyəti qaldırdı, xalqı qaldırdı və ondan sonra da cümhuriyyəti, ölkəsini etibarlı əllərə tapşırırdı."

"Hökümetin iki məqsədi vardır. Biri millətin qorunması, ikincisi, millətin rifahının təmin edilməsi. Bu iki şeyi təmin edən hökumət yaxşı, edə bilməyənlər pisdir."

"Bəşər tarixi çox böyük insanları meydana çıxarıbdir. Onlar inqilablar edib, dövlətlər yaradıb və millətləri üçün böyük işlər görüblər. Ancaq onların çoxu sonra uğursuz olubdur. Onların gördükləri işi davam etdirənlər olmayıbdır. Onların gördüyü iş yəqin ki, gələcək üçün o qədər dəyərlı olmaydığı üçün yaşamayıbdır. Ancaq Mustafa Kamal Atatürkün ən böyük nailiyyəti bir də ondan ibarətdir ki, onun qurduğı, yaratdığı və ömrünün sonuna qədər başçılıq etdiyi Türkiyə cümhuriyyəti o, həyatdan gedəndən sonra 60 ildir yaşayır, inkişaf edir və onun vəsiyyətlərini həyata keçirir, işinə sadıqlığını göstərir, onun yolu ilə gedir."

"Tarixin səhv, çürümüş düşüncəsi ölmüşdür. Bütün dünya bilməlidir ki, Türk milləti hüququnu, heysiyyətini, şərəfini tanımağa qadirdir. Türk vətəninin bir qarış torpağı üçün bütün millət bir vücut kimi ayağa qalxar. Heysiyyətinin bir zərrəsinə, vətəninin bir ovuc torpağına ediləcək təcavüzün onun bütün varlığına endirilmiş zərbə kimi qiymətləndirməyəcəyini nəzərə almamaq xətdir. Hörmətsizliyin, təcavüzün böyüyü, kiçiyi yoxdur."

"Türkiyə də, biz də böyük öndər Mustafa Kamal Atatürkün sözlərini tez-tez xatırlayırıq. O, vaxtilə demişdir ki, Azərbaycanın dərdi bizim dərdimizdir, Azərbaycanın sevinci bizim sevincimizdir; Biz də deyirik ki, Türkiyənin dərdi bizim dərdimizdir.

Türkiyənin sevinci bizim sevincimizdir. Mustafa Kamal Atatürk nə qədər müdrik adamdır! Bu sözləri hələ 30-cu illərdə demişdir. Onda hələ Ermənistanla Azərbaycan arasında belə savaşı, münaqişə yox idi, qan tökülmürdü. Ancaq o - böyük Mustafa Kamal Atatürk 1918-20-ci illərdə hamın erməni millətçilərinin, daşnakların azərbaycanlıların başına nə belələr gətirdiklərini yaxşı bildirdi, Azərbaycanda nə qırğınlər etmişdilər, yaxşı bildirdi. Məhz Mustafa Kamal Atatürkün və onun kimi insanların iradəsi nəticəsində 1918-20-ci illərdə Türkiyənin Qafqaz Ordusu Azərbaycana gəldi, Naxçıvanda, Qarabağda, Gəncədə, Bakıda azərbaycanlıları erməni qırğınından xilas etdi. Biz bunları unutmurıq."

"Ölke işlerinde, millet işlerinde, gerçek işlerde duygulara, hatıra, dostluğa baxıla bilmez."

"Bizi sevindiren odur ki, Türkiyanın siyasəti, mədəniyyəti də; mənəviyyəti, təhsili də, elmi də Türkiyə Cümhuriyyətinin banisi, qurucusu böyük Mustafa Kamal Atatürkün qoyduğu yolla, onun vəsiyyətlərini yerinə yetirmək yolu ilə gedir."

"Türk milləti min ildən çox bir zamandır ki, bu torpaqlarda yaşamaq haqqına malikdirlər. Bunu tarix sübut edir. Osmanlı dövlətinə gəlincə, bu dövlət yeddi əsrdir ki, yaşayır və möhtəşəm keçmiş və tarixi ilə öyünə bilər. Biz qüdrətli və haşmətli bütün dünyada, Asiya, Avropa və Afrika qitələrində fənin bir millətlik

Cəngavərlərimiz və ticarət gəmilərimiz okeanlar aşmış və bayrağımızı Hindistana qədər aparmışlar. Qabiliyyətimiz bir zaman malik olduğumuz və bütün dünyada malum olan hegemonluğumuzla sübut edilmişdir. Fəqət son yüz il boyunca Avropa qüvvələrinin hökumət mərkəzlərindəki çəkilmələri və bu çəkilmələr nəticəsində iştirakçılığımıza müdaxilələri, iqtisadi işlərimizə mane olan şərtlər, yüz illərlə bir yerdə qardaş kimi yaşadığımız müsəlman olmayan önsürərlə aramızda əkdikən anlaşılmazlıq toxumları və bunlara əlavə olaraq, hökumətimizin zəifliyi, bunun nəticəsi olan pis idarə, çağdaş səviyyədə inkişaf və rifah yolunda irəliləməmizə əngəl oldu. Bu gün içində olduğumuz ağır vəziyyət heç vaxt bizim bacarıqsızlığımızı və ya çağdaş sivilizasiyaya uyğunlaşmadığımızı ifadə etmir. Bu, yuxarıda sayılanlar, bir-birinə tamamilə zidd səbəblər üzündən meydana çıxmışdır."

"Mustafa Kamal Atatürk bütün türk dünyasının tarixi şəxsiyyətidir. Türkiyə Cümhuriyyətinin yüksək zirvəyə çatmasında, türk xalqının 70 ildən artıq bir zamanda əldə etdiyi nailiyyətlərin qazanılmasında onun göstərdiyi xidmətlər əvəzsizdir. Türkiyə Cümhuriyyətinin yaranması ilə türk dünyasında gedən proseslərə göstərilən təsirdə, türk Cümhuriyyətlərinin, türkdilli xalqların bir-birinə daha sıx qovuşmasının təmin olunmasında, türk köklü millətlərin milli azadlıq və müstəqillik uğrunda mübarizəsi sahəsində aparılan işlərdə də onun xidmətləri və onun ideyalarının təsiri böyükdür. Ona görə də Mustafa Kamal Atatürk bütün türk dünyasının əvəzsiz, ölməz lideridir."

"...Mən millətin vicdanında və gələcəyində hiss etdiyim böyük gəlişmə istedadını bir milli sırr kimi vicdanımda daşıyaraq, yavaş-yavaş bütün cəmiyyətimizə tətbiq etməyə məcbur idim."

"Yalnız Mustafa Kamal Atatürkün iradəsi, ağılı, zəkası, qəhrəmanlığı, müdrikliyi ona imkan verdi ki, türk xalqının içindən çıxaraq Osmanlı imperatorluğunun dağıntılarının, külünün yerində yeni bir çağdaş dövlət yaratsın. Onu da Mustafa Kamal Atatürk yaratdı."

"Artıq tarixin xatalarını kökündən təmizləmək zamanında yaşayırıq. Xataları düzəldəcəyik. Bu xataların düzəldilməsində bütün vətəndaşların iştirak etməsini istəyirəm."

"Atatürkün böyük sözləri var: "Cahanda sülh, yurdda sülh, bölgədə sülh". Biz bu sözləri bu gün də deyərək, eyni zamanda bu fikirlərlə yaşayırıq, bu siyasəti aparırıq."

"Milletimiz balaca bir qəbilədən ana vətəndə müstəqil bir dövlət yaratdıqdan sonra Qərbləminə, düşmən içinə girdi və orada böyük çətinliklər içində bir imperiya yaratdı. Və bunu, bu imperatorluğu altı yüz il böyük bir qüdrət və əzəmətlə qorudu. Buna müvəffəq olan bir millət, əlbəttə, yüksək siyasi keyfiyyətlərə və idarəçilik qabiliyyətinə malikdir. Belə bir vəziyyət yalnız qılinc gücünə yarana bilməzdi. Məlumdur ki, Osmanlı dövləti çox geniş olan ərazisində ordusunu bir sərhəddindən o biri sərhəddinə fəvqəladə sürətlə və tam hazır vəziyyətdə keçirə bildirdi. Və bu ordunu aylarla və bəlkə də illərlə yaxşı yedizdirir və idarə edirdi. Belə bir hərəkət yalnız ordu təşkilatının deyil, bütün idarə sisteminin də yüksək kamilliyinə dəlalət edir, millətin qabiliyyətli olduğunu göstərir."

"Mustafa Kamal Atatürkün ən böyük xidməti Türkiyə Cümhuriyyətini yaratmasıdır. Biz bəlkə bu gün bunu adi hadisə kimi qəbul edə bilərik, ancaq heç də yox. Bu, heç də adi hadisə deyildi. Türkiyənin Osmanlı imperatorluğunun 700 illik fəaliyyətində, onun təsiri altında yaşamış insanların cümhuriyyət qurmağa sövq etmək, cəlb etmək və bu cümhuriyyəti qurmaq, yaratmaq və onu yaşatmaq Mustafa Kamal Atatürkün çox böyük xidmətidir, demək olar ki, tarixi xidmətidir. Zaman, əsrlər keçəcək, türk xalqı, türkköklü, türkdilli xalqlar, türk dünyası bunu heç vaxt unutmayacaqdır."

"Hər milətin öz müqəddəratına özünün hakim olması hüququnu biz yer üzündə yaşayan millətlərin hamısı üçün tanıyıq; bizim də bu hüququmuzun qeydsiz-şərtsiz tanınmasını istəyirik. Bu müqəddəs və haqlı istəyimizi tanınammaq üzündən axan və axacaq olan qanların məsuliyyəti, şübhəsiz, səbəb olanların üzərinə düşür."

"1991-ci ildə Sovet İttifaqının dağılması ilə əlaqədar Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini əldə etdi, onu bərpa etdi. Yəni Mustafa Kamal Atatürkün uzaqqörənliyi bununla da sübut olunur. O, hələ o vaxt gördü ki, Azərbaycan və türkdilli digər xalqlar - Orta Asiya xalqları daim əsarətdə qalmayacaqlar, öz müstəqilliklərinə, öz azadlıqlarına nail olacaqlar. Biz buna nail olduq."

"Bu gün Sovet İttifaqı bizim dostumuz, qonşumuz və müttəfiqimizdir. Bu dostluğa ehtiyacımız var. Lakin sabah nə olacağını bu gün heç kim müəyyən edə bilməz. Nəinki Osmanlı kimi, Avstriya-Macarıstan kimi parçalana bilər, kiçilə bilər. Bu gün alində bərk-bərk tutduğu millətlər qonşularından qaça bilərlər. Dünya yeni bir müvazinətə keçə bilər. O zaman Türkiyə nə edəcəyini bilməlidir. Bizim bu dostluğumuzun idarəçiliyi altında dili bir, dini bir, mahiyyəti bir qardaşlarımız vardır. Onlara sahib çıxmağa hazır olmalıyıq. Susaraq o günü gözləmək lazım deyil, hazır olmaq lazımdır. Millətlər buna necə hazırlaşsınlar, mənavi körpüləri möhkəm saxdayırlarmı? Biz bir körpüyük. İnam bir körpüdür, xaric bir körpüdür. Köklərimizə qayıtmalı və hadisələri bölən tariximizin içində bütövlənməliyik. Onların bizi yaxınlaşmasını gözləyə bilərik. Bizim onlara yaxınlaşmağımız lazımdır."

"Burada mən Mustafa Kamal Atatürkün çox dəyərlı bir fikrini yadıma salmaq istəyirəm, çünki onun bu fikri Türkiyənin üzərinə düşən vəzifələrin çox böyük olduğuna və Mustafa Kamal Atatürkün çox uzaqqörən bir şəxsiyyət olduğuna dəlalət edir. O, Türkiyə Cümhuriyyətinin 10-cu ildönümü münasibətilə çıxışında demişdir: "... Sabah nə olacağını bu gün heç kim müəyyən edə bilməz... Dünya yeni bir müvazinətə keçə bilər. O zaman Türkiyə nə edəcəyini bilməlidir. Bizim ... dili bir, dini bir, mahiyyəti bir qardaşlarımız vardır. Onlara sahib çıxmağa hazır olmalıyıq... Onların bizi yaxınlaşmasını gözləyə bilərik. Bizim onlara yaxınlaşmağımız lazımdır", 60 il bundan önce Mustafa Kamal Atatürk bu gündən görmüş və bu vəsiyyəti etmişdir. İndi həmin dövran qalib çatıb və Türkiyəyə dost, qardaş olan ölkələr, millətlər öz müstəqilliklərini əldə ediblər. O cümlədən, Türkiyəyə ən yaxın dost və qardaş olan Azərbaycan da müstəqil bir dövlətdir"

"Türkiye inkişafa mehkumdur."

"Mustafa Kemal Atatürkün en büyük hizmetlerinden biri de odur ki, o, Türkiyede güçlü ordu yaratmıştır. Türkiye ordusu güçlü ordudur. Bunu Mustafa Kemal Atatürk yaratıdır. Türk ordusu, türk aşgari Mustafa Kemal Atatürkün ideyalarına, onun vasiyyetine, yoluna daim sadik olmuştur."

"Etmek iqtidarında olmadığımız işleri sakittləşdirici, yayındırıcı sözlərlə edəcəyik, deyərek, millətə qarşı gündəlik siyasət yeritmək prinsipimiz deyildir."

"Türkiye Cumhuriyyəti və onun şöhrətli ordusu böyük öndər Mustafa Kemal Atatürk tərəfindən yaradılıbdir. Nə qədər sevindirici haldır ki, türk xalqı, Türkiye və onun ordusu 77 ildir öz qurucusu, banisi Mustafa Kemal Atatürkün yolu ilə gedir və qələbələrə qələbələrə gəlir."

"Məndə o vaxt da belə düşüncələr var idi və bu gün də var ki, türk ordusu - Mustafa Kamal Atatürk tərəfindən yaradılmış və onun yolu ilə gedən, onun vəsiyyətlərinə əməl edən, bunları yerinə yetirən türk ordusu - həmişə güclü, qüdrətli bir ordu olubdur. ...Türkiyənin ordusu Türkiyənin ən böyük nailiyyətidir. Bunun da əsasını böyük öndər Mustafa Kamal Atatürk qoymuşdur. Azərbaycanda biz Atatürkün bütün türk dünyası üçün nə qədər böyük şəxsiyyət olduğunu xalqımıza bildirmişik."

"Şəxsən mən hesab edirəm ki, Mustafa Kamal Atatürkün türk xalqı qarşısında xidmətləri əvəzsizdir. Yəni o qədər böyükdür ki, ona qiymət vermək çətindir. Amma bunların içərisində onun iki böyük xidməti var. Birincisi, Türkiyə Cümhuriyyətinin yaranması, ikincisi, türk ordusunun yaranmasıdır."

"Müqəddəs və ilahi inamlarımızı, vicdani dəyərlərimizi qaranlıq və qararsız və hər cür mənfəət və ehtirlərə görünüş səhnəsi olan siyasətdən və siyasətin bütün cəhətlərindən bir an əvvəl və qəti şəkildə qurtarmaq millətin dünyəvi və axirət saadətinin əmr etdiyi bir zərurətdir."

"Mustafa Kamal Atatürk şəxsiyyəti bir də onə görə qiymətlidir ki, həm Türkiyə xalqı üçün, həm bütün türk dünyası üçün, həm də bütün dünya üçün o, qurub-yaratdığı cümhuriyyəti yaşada bilibdir. ...Atatürk təkca Türkiyə üçün yox, bütün dünya türkləri üçün, türk dünyası üçün də çox düşünmüşdür."

Sülh mükafatı

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər ƏLİYEV
1999-cu ildə ATATÜRK Beynəlxalq Sülh Mükafatına
layiq görülmüşdür
(Ankara, 31 oktyabr 1999 il)

Mənə bəylik Atatürkün əmin dəyərli Beynəlxalq Sülh Mükafatı təqdim olunubdur. Bu mərəm üçün, bütün Azərbaycan xalqı üçün, müstəqil Azərbaycan dövləti üçün əbədlik şərəfidir. Mən bundan faydalanıb, Atatürkün xatirəsinə, onun yaratdığı Türkiyə Cümhuriyyəti mənim üçün dərslikdir. Mən buna təmin etdiyim əlaqəyə, ömürüm əti, Atatürk, Türkiyəni əbədləyən qələbələrə qaynaqcaqdır.

Bir daha Allahdan rəhmət dileyirəm.

Heydar Əliyev

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

31 oktyabr 1999-cu il

"Yurdda sülh, cahanda sülh üçün çalışırıq."

"Mənə böyük Atatürkün adını daşıyan Beynəlxalq Sülh Mükafatı təqdim olunubdur. Bu mənim üçün, bütün Azərbaycan xalqı üçün, müstəqil Azərbaycan dövləti üçün böyük şərəfdir. Mən bununla fəxr edirəm."

"Heç bir zəfər məqsəd deyildir. Zəfər, ancaq özündən daha böyük olan bir məqsədə çatmaq üçün lazım olan ən mühüm bir vasitədir. Məqsəd ideyadır. Zəfər bir ideyanın həyata keçirilməsinə etdiyi xidmətin nisbətində görə öz dəyərini ifadə edir. Hər hansı bir ideyanın həyata keçirilməsinə əsaslanmayan bir zəfər davamlı ola bilməz. O, mənasız bir səydir."

"Dünyanın ən nüfuzlu mükafatlarından olan Atatürk Beynəlxalq Sülh Mükafatına layiq görülməyimdən hədsiz şərəf və qürur hissi duyuram. Bu mükafat XX əsrin ən böyük tarixi simalarından biri - Türkiyə Cümhuriyyətinin banisi, böyük öndər Mustafa Kamal Atatürkün adını daşdığına görə mənim üçün daha qiymətli və əzizdir. Azərbaycanın xarici siyasətində və ilk növbədə Qafqazda apardığı strateji kursunda böyük Atatürkün "Yurdda sülh, cahanda sülh" prinsiplərini gerçəkləşdirilərək daim həyata keçirilir. Böyük öndər Mustafa Kamal Atatürkün şəxsiyyətinə, onun yüksək amallarına və bəşəriyyətə bəxş etdiyi ən dəyərli miras olan Türkiyə Cümhuriyyətinə dərin məhəbbət, hörmət və ehtiramımı ifadə edirəm."

"Biz hər vasitədən yalnız və ancaq bir görüş üçün istifadə edirik. O görüş budur: Türk millətini sivilizasiya dünyasında layiqli olduğu yere yüksəltmək və Türkiyə Respublikasını sarsılmaz təməlləri üzərində hər gün daha çox qüvvələndirmək... Və bunun üçün də istibdad fikrini öldürmək..."

"Mən Mustafa Kəmal Atatürk mükafatı aldım. Bu, mənim üçün ən böyük şərəfdir. Mən Beynəlxalq Sülh Mükafatı aldım. İndi, dəyişən dünyada gedən savaşlar, münaqişələr olduğu bir zamanda, Azərbaycan özü də 1988-ci ildən Ermənistan təcavüzü nəticəsində müharibə, savaş içində olduğu bir zamanda mənim barış, sülh sahəsində gördüyüm işlərə verilən bu yüksək qiymət məni çox sevindirdi. Bu da mənim üçün çox qiymətlidir."

"Millətə əfəndilik etmək yoxdur, xidmət etmək vardır. Bu millətə xidmət edən onun əfəndisi olur."

"Bilirsinizmi, əziz dostlar, mən həyatımda çox mükafatlar almışam. Burada həyatım haqqında qısa məlumatlar verildi, hər halda, həyatımda çox işlər də görmüşəm, çox problemlərdə də rastlaşmışam. Ancaq mükafatlar çox almışam, həm Sovetlər Birliyinin, həm də bir çox ölkələrin mükafatlarını almışam. Bu mükafatlar içərisində mənim üçün ən yüksək mükafat 1999-cu ildə Türkiyə tərəfindən verilmiş Atatürk Beynəlxalq Sülh Mükafatıdır. Mən bunu özüm üçün böyük şərəf hesab edirəm və bu adı həyatımın sonuna qədər böyük fəxrle daşıyacağam."

"...Türkiye Cumhuriyyətinin banisi, böyük öndər Mustafa Kamal Atatürkün adını daşıyan mükafatı almaq və xüsusən sülh adını daşıyan mükafatı almaq mənim üçün böyük şərəfdir. Hesab edirəm ki, bu mükafat mənim indiyə qədər aldığı mükafatların hamısından yüksək, qiymətlidir."

"Əlim unutmuş, qələm unutmamış."

"Siz mənə "Baş müəllim Atatürk" mükafatını verdiniz. Bu, böyük bir mükafatdır. Siz bilirsiniz ki, mən Atatürk adına Beynəlxalq Sülh Mükafatı laureatıyam. Onu mənə Ankarada təqdim etdilər. İndi işə siz mənə Baş müəllim adlandırarsınız. Mən bunu məmnuniyyətlə qəbul edirəm; çünki Atatürkün ideyalarını yaymaq, təbliğ etmək və xalqımıza çatdırmaq, həm də bu ideyalardan faydalanmaq, istifadə etmək sahəsində çox işlər görmüşəm. Bu, bir siyasi xadim, lider və prezident kimi mənim fəaliyyətimdə çox mühüm yer tutur. Təsəvvüf! deyil ki, mən Azərbaycanda Atatürk Mərkəzi Yaratdım."

Böyük islahatlar, böyük işlər...

Atatürkün İslahatları

Səltənətin ləğv olunması,

Cümhuriyyətin elanı (29 oktyabr 1923),

Xəlifəliyin ləğv olunması,

H. Əliyevin adı ilə bağlı böyük işlər

Qurtuluş hərəkatının başlanması (1993):
Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin qorunub saxlanması,

Qadınlara kişilərlə bərabər hüquqların verilməsi,
Şapka və geyim islahatı,
Soyadı qanununun qəbulu,
Ləqəb və ünvanların ləğvi,
Beynəlxalq saat, təqvim və uzunluq ölçülərinin qəbulu,

Müstəqil dövlət quruculuğunun əsas istiqamətlərinin
müəyyən edilməsi,
Müstəqil Azərbaycan Respublikasının yeni
Konstitusiyasının qəbulu,
Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin qurulması
və möhkəmləndirilməsi,

Məcəllənin ləğv olunması,

Türk Mədəni Qanunu və digər qanunların çıxarılması,

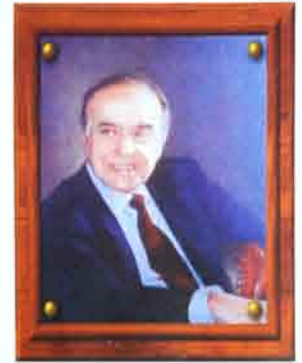
Mişar hüquq normalarına keçilməsi,

Hüquqi islahatlar apararaq demokratik təsisatların qurulması, insan hüquq və azadlıqlarının bərqərar edilməsi, İqtisadi islahatlar yolu ilə Azərbaycan sənayesinin inkişaf etdirilməsi, Əhalinin rifahının daim yaxşılaşdırılması və sosial müdafiəsinin təmin edilməsi,

Aşarın (vergi növü) ləğv olunması,
Təsərrüfatçının həvəsləndirilməsi,
Nümunəvi təsərrüfatların qurulması,
Sənayenin Təşviqi Qanununun çıxarılaraq sənaye quruluşlarının yaradılması,
I və II İnkişaf Planlarının (1933-37) icrasına başlanılması,
Yurdun yeni yollarla təmin edilməsi,

Müstəqil Azərbaycanın neft strategiyasının işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi,

Əsrin Müqaviləsinin imzalanması (1994),

Bakı-Tbilisi-Ceyhan layihəsinin tikintisinin başlanması,

Təhsilin birləşdirilməsi,
Yeni Türk hərflərinin (latın şrifti ilə) qəbulu,
Türk Dil və Tarix Qurumlarının yaradılması,
Universitet təhsilinin nizamlanması,
İncəsənətdə yeniliklər.

Latın qrafikalı əlifbanın bərpası,
Mətbuat və söz azadlığının təmin edilməsi,
"Senzuranın" ləğvi,
Azərbaycanda Atatürk Mərkəzinin yaradılması.

Əbədiyyət elçiləri...

"Mənim aciz vücudum bir gün, əlbəttə, torpaq olacaqdır; fəqət, Türkiyə Respublikası sonsuzluqadək yaşayacaqdır. Və türk milləti asayis və xoşbəxtliyinin zəmanəti olan prinsiplərlə, sivilizasiya yolunda, təرددüd etmədən yürüməkdə davam edəcəkdir."

"Mən amın olduğumu bildirərkim ki, Türkiyə Cümhuriyyəti böyük öndər Mustafa Kamal Atatürkün yolu ilə əbədi olaraq gedəcəkdir. Türk xalqı nə qədər ki, bu yolla gedəcək, o qədər də uğurlar əldə edəcəkdir."

"Məni tanımaq üçün mütləq üzümü görmək lazım deyildir. Mənim fikirlərimi, mənim duyğularımı anlasanız və hiss etsəniz, bu kifayətdir."

"...hər kəsin öz yeri var. Həç kəs kiminsə yerini almır."

"İki Mustafa Kamal var; biri mən, üt və sümükdan ibarət müvəqqəti Mustafa Kamal... ikinci Mustafa Kamal... onu "mən" sözü ilə ifadə edə bilmərəm. O, mən deyil, bizdir. O, məmləkətin hər güşəsində yeni fikir, yeni həyat və böyük ideallar uğrunda mübarizə aparan ziyalı və savaşıçı bir topluluqdur. Mən onların arzularını təməllə edirəm. Mənim etdiyim təşəbbüslər, onların həsrətini çəkdikləri şeyləri həyata keçirmək üçündür. O Mustafa Kamal əizsiniz, hamınızsınız. Müvəqqəti olmayan, yaşaması və müvəffəqiyyətləri zəruri olan Mustafa Kamal odur."

"Türk dünyasının əvəzsiz şəxsiyyəti, böyük öndər, dahi Mustafa Kamal Atatürkün məzarı önündə, onun ruhu qarşısında hörmətlə baş əyirəm, ona Azərbaycan xalqının hədsiz məhəbbət və ehtiramını ifadə edirəm. Unudulmaz Atatürkün müqəddəs adı, solmayan siması min illərdən gələn Türkiyə və Azərbaycan dostluğunun və qardaşlığının gələcək yoluna parlaq işıq saçır."

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
8 fevral 1994-cü il

"Bu müqəddəs yeri, Türkiyə Cümhuriyyətinin banisi höyük Mustafa Kamal Atatürkün məzarını yenidən ziyarət edərkən onun ruhu qarşısında baş əyirəm. Onun ülmaz xatirəsinə, hətər tarixindəki xidmətlərinə dərin hörmət və ehtiramımı bildirirəm. Azərbaycan xalqı böyük Atatürkün xatirəsinə qəlbində yaşadır. Daim yaşadacaqdır. Allah rahmət eləsin!"

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
5 may 1997-ci

*Ne birsey bir allahim
daha ilerleye-yitmesinide
-a allah inananlarinun daha iyayi
gulerenimben daha biryok.
Her-guc deydiler.
Türkiye gelinmeye adimimster.*

K. Atatürk

"Dahi insan, büyük önder Mustafa Kemal Atatürkün yarattığı Türkiye Cumhuriyeti 71 il arzında türkün, türk dünyasının, türk halkının neye qadir olduğumu bütün dünyaya ayarı şekilde nümayiş etdirmişdir."

"Yaşasın qahiraman türk xalqı!
Yaşasın Atatürk Türkiye Cumhuriyeti!
Yaşasın abadi, sarsılmaz Türkiye-
Azərbaycan dostluğu!"

Şair sözü, sənətkar gözü...

Azadlıq allahı tək əyləşib öz yerində,
Yerin-göyün nuru var peyğəmbər gözlərində.
Sadəliyi nur saçır, əzəməti dərinədə.
Gedir, polad çiyində Kəpəz, Qoşqar boyda yük.
Dədə Heydər - Atatürk.

Dərin mavi gözləri sakit yanan od-ocaq,
Alovunda satqınlar yanacaq, kül olacaq.
Qaranlıqda işıqdır o işığa yol açacaq.
Məsələki varlığından böyükdür, min qat böyük.
Böyüklük heykəlidir Dədə Heydər - Atatürk!

Dörd tərəf qar-qiyamət, sərt qış... o, güllü yazdır,
Dinc, mülayim səsi də qaynar bir ehtirasdır.
Ərzurumdan Xəzərə şığıyan Xan Arazdır.
Dalğasında dönüklər ağ köpükdür, boz köpük,
Dalğalanır nəhr tək Dədə Heydər - Atatürk.

Azərbaycan, Türkiyə... Daş qala - qoşa səngər,
Bütün qasırgalara birləşməklə sinə ger,
Bu birlik qarşısında düşmən tük salacaq, tük...
Qucur iki sahili Dədə Heydər - Atatürk.

Müəllifdən

Bir millətin iki oğlu - Mustafa Kamal Atatürk və Heydər Əliyev. Ayrı-ayrı məmləkətlərdə, başqa-başqa zamanlarda yaşamış iki böyük ömrün sahibləri. Amma nə qədər oxşardı bu ömürləri! İzlasək - bənzərliyə heyrətlənərik demişdik, izlədik heyrətləndik.

Xalq üçün, Vətən üçün yaşanan böyük ömürlərə heyrətləndik. Yer üzünə göndərilmiş Tanrı elçilərinin həm zahirən, şəklin, həm mahiyyətə, ruhən bir-birinə oxşar ömürlərinə diqqət kəsildik. Böyük Türk dünyasının yetirdiyi övladların gördükləri nəhəng işlərə heyran olduq. O işlər ki dünən tamalı atılıb, bu gün boy verir, sabah qol-budağı dünyanı saracaq... Çünki o böyük işləri başladanlar böyük şəxsiyyətlər, nadir idrak və qüdrət sahibləri, müqəddəs Əbədiyyət elçiləndir...

...

...Beləcə, iki oxşar ömür yollarını izlədik. İki böyük ömrün həyəcan dolu anlarını gördük, yaşadık. İki nadir şəxsiyyətin, iki liderin könül ocağının istisina qızındıq...

Özümüz heç bir əlavə şərh, izahat vermədən, yalnız onların özlərini dinlədik, özlərinə baxdıq. Biz onə görə susduq, danışmadıq ki, dahilərin hüzurunda yalnız susarılar ...

...

Tanrı cəmi müqəddəslərin ruhunu şad eləsin!
Amin!

Bu gün...

...Ataların yolu davam edir.

Akif ƏLİ

Böyük ömrün anları

(Mustafa Kamal Atatürkün və Heydər Əliyevin
şərəfli ömür yolundan bəhs edən
fəlsəfi-publisistik foto-illüstrativ esse)

Kompüter qrafikası üzrə yardımçı: Sultan ƏLİ

("Dədə Heydər-Atatürk" şəri xalq şairi Xəlil Rza Ulutürkə məxsusdur.)

Bədii və texniki redaktor: **Abdulla Ələkbərov**
Kompüterçi dizayner: **Aqil Əmrahov**

Müəlliflik hüququ mövcud qanunvericilik qaydasında qorunur.

Çapa imzalanmış 26.11.2004. Kağız formatı 60x90 1/8
Ofset çapı. Fiziki çap vərəqi 27,5.
Sifariş 120. Tiraj 500. Qiyməti müqavilə ilə.

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin "Təhsil" nəşriyyatı.
Bakı, 370073, Şəhriyar küçəsi 6.

№3(22)
850

Akif Əli 1952-ci il fevralın 22-də Azərbaycanın Şuşa şəhərində doğulub.

Arası - Əli Məhərrəmov hüquqşünas kimi uzun illər respublikanın prokurorluq və məhkəmə orqanlarında çalışmışdır.

Akif Əli M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Rus dili və Ədəbiyyatı İnstitutunu bitirib. "Tacikfilm", "Lenfilm" və "Azərbaycanfilm" kinostudiyalarında, Azərbaycan Dövlət Teleradio Verilişləri Komitəsində çalışıb. Radionun "Sarıca və yumor" şöbəsinin müdiri, Televiziyanın Gənclər üçün proqramlar Baş redaksiyasının Baş redaktoru olub.

Bakı Ali Partiya Mərkəzini bitirib. 1990-cı ildə ilk müstəqil demokratik orqanlardan olan "Vətən səsi" qəzetinin yaradılmasında bilavasitə iştirak edib, əvvəlcə məsul katib, 1991-93 -cü illərdə isə həmin qəzetin Baş redaktoru işləyib. Eyni zamanda elmi-pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olaraq, Bakı Sosial İdarəetmə və Politologiya İnstitutunda Mədəniyyət kafedrasının müdiri vəzifəsində çalışıb.

1994-cü ildən Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Mətbuat Mərkəzinin rəhbəridir.

Filologiya elmləri namizədi, dosentdir. Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin və Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvüdür.

Çoxlu sayda elmi-publisistik məqalələrin, tele-radio sənarilərinin, dram və nəsr əsərlərinin, bədii-publisistik ırtabların, "Mozalan" kino süjetlərinin, tərcümə əsərlərinin müəllifidir.

Ailəlidir, iki övladı var.

